www.naseriye.com

In the name of Allah,
the Beneficent, the Merciful.

www.naseriye.com

Wisdom in Governance

Letter of Imam 'Ali (a) to Malik al-Ashtar

فرمان امام علی ﷺ مالک اشتر ◆ عهد الإمام علي ﷺ لمالك الأشتر

MADRASA NASERIYEH
INTERNATIONALE POROPAGATION DEPARTMENT
OF ISLAMIC SEMINARIES OF ISFAHAN

www.naseriye.com

Book name: Wisdom in Govermence
Creator: Propagation and Public Culture Department of Islamic Seminaries of Isfahan
Supervisor: Hujjat al-Islam Seyyed Hossein Momeni
Translator:Hujjat al-Islam Mohmmad Reza Zamani
Cover design and layout: Hamidreza MusaRezaei
Publisher: Mehre Zahra Publishing
Printing turn: first,2025
ISBN: 978-622-4709-38-7
Number of copies: 1000
Lithography, printing and binding: Parvaz
Price:

Copyright reserved.

• عنوان و نام پدیدآور:Wisdom in govermence(Book) Propagation and Public Culture Department of Islamic Seminaries of Isfahan/Supervisor Seyyed Hossein Momeni/ Translator Mohmmad Reza Zamani•مشخصات نشر:نجف آباد:مهر زهرا(س)، ۱۴۰۴= ۲۰۲۵م. • مشخصات ظاهری:۵۰ص.؛ ۱۴ × ۲۱ س‌م. • شابک:۷-۳۸-۴۷۰۹-۶۲۲-۹۷۸•وضعیت فهرست نویسی:فیپا•یادداشت:زبان: انگلیسی • آوانویسی عنوان:ویزدم... • موضوع:علی‌بن ابی‌طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت ۴۰ق.نامه‌ها • موضوع:Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۰۰-۶۶۱ Correspondence • موضوع:علی‌بن ابی‌طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت ۴۰ق . نهج‌البلاغه . سیاست و حکومت • موضوع:-- Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol Balaghah Politics and government• شناسه افزوده: زمانی، محمدرضا، ۱۳۵۹، مترجم • شناسه افزوده:مؤمنی،سیدحسین، ۱۳۵۳ • شناسه افزوده : Momeni, Seyyed Hossein,۱۹۷۴ •شناسه افزوده: Zamani، Mohammad Reza، ۱۹۸۱-•شناسه افزوده:علی‌بن ابی‌طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ق . نهج‌البلاغه. فرمان مالک اشتر. برگزیده•شناسه افزوده:Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah. Malek Ashtar Farman. Selectionsba•شناسه افزوده:Propagation and Public Culture Department ofIslamic Seminaries of Isfahan•رده بندی کنگره:BP۳۸/۰۴۲•رده بندی دیویی۲۹۷/۹۵۱۵•شماره کتاب شناسی ملی:۱۰۲۵۰۸۸۰

www.naseriye.com

contents

PREFACE..... 5
LETTER OF IMAM ALI (A) TO MALIK AL-ASHTAR..... 6
THE QUALIFICATIONS OF A GOVERNOR AND HIS RESPONSIBILITIES..... 7
RULING SHOULD BE IN FAVOUR OF THE PEOPLE AS A WHOLE..... 9
ABOUT COUNSELLORS..... 10
THE DIFFERENT CLASSES OF PEOPLE..... 12
1. THE ARMY..... 14
2. THE CHIEF JUDGE..... 16
3. EXECUTIVE OFFICERS..... 17
4. THE ADMINISTRATION OF REVENUES..... 18
5. THE CLERICAL ESTABLISHMENT..... 19
6. TRADERS AND INDUSTRIALISTS..... 20
7. THE LOWEST CLASS..... 21
ON THE BEHAVIOUR AND ACTION OF A RULER..... 24
عهدنامه امام علی (ع) برای مالک اشتر نَخَعی..... 30
عهد الإمام علي ﷺ لمالك الأشتر..... 44

www.naseriye.com

PREFACE

The letter from Amir al-Mu'minin to Malik al-Ashtar expresses the criteria of citizenship for today's human. The focus of governance on the people, preservation of citizens' rights, and adherence to social justice are the most important messages of Imam Ali to Malik al-Ashtar in dealing with the people. This letter serves as a model of ethics and citizenship for rulers today and provides a way for the contemporary human to overcome confusion. Today's people need Imam Ali's recommendations to be globalized so that they can witness the implementation of justice and the eradication of poverty and disparities on a global scale.

Sayyed Hossein Momeni
The head of Propagation and Public Culture Department of
Islamic Seminaries of Isfahan.

مقدمه

فرمان مالک اشتر، نوشته یا نامه‌ای از امام علی(ع) به مالک اشتر در مورد آئین حکمرانی، هنگامی که وی را به استانداری مصر منصوب کرد. این نامه در نهج البلاغه آمده است. این نامه که آن را عهدنامه خوانده‌اند، از مفصل‌ترین سخنان منسوب به امام علی(ع) است و به زبان‌های متعددی ترجمه و شرح‌های بسیاری بر آن نوشته شده است. مضمون این نامه بیشتر در مورد چگونگی رفتار حکومت و مسئولان حکومتی با شهروندان مسلمان و غیرمسلمان و وظایف حکومت برای آبادانی مملکت و شکوفایی جامعه است. وقتی مالک به دست جاسوسان معاویه شهید شد و نامه به دست معاویه رسید از دیدن محتوی نامه متعجب شد و دستور داد که آن را حفظ کنند.

مقدمة

عهد الإمام علي عليه السلام إلى مالك الأشتر، هو كتاب (رسالة) كتبها الإمام علي بن أبي طالب عليه السلام إلى مالك الأشتر النخعي حينما ولاّه بلاد مصر، وهذا الكتاب من أهم وأطول كتب أمير المؤمنين عليه السلام. كان عهد الإمام إلى الأشتر يهدف لتأسيس نظام إداري وحقوقي على الصعيد الإسلامي يبدأ من الحاكم نفسه.

www.naseriye.com

LETTER OF IMAM ALI (A) TO MALIK AL-ASHTAR

LETTER 53 OF NAHJ ALBALAQA

In the Name of Allah the Compassionate the Merciful.

This is what Allah's servant Ali Amir al-mu'minin has ordered Malik ibn al-Harith al-Ashtar in his instrument (of appointment) for him when he made him Governor of Egypt for the collection of its revenues fighting against its enemies seeking the good of its people and making its cities prosperous.

He has ordered him to fear Allah to prefer obedience to Him and to follow what He has commanded in His Book (Qur'an) out of His obligatory and elective commands without following which one cannot achieve virtue nor (can one) be evil save by opposing them and ignoring them and to help Allah the Glorified with his heart hand and tongue because Allah whose name is Sublime takes the responsibility for helping him who helps Him and for protecting him who gives Him support.

He also orders him to break his heart off from passions and to restrain it at the time of their increase because the heart leads towards evil unless Allah has mercy.

www.naseriye.com

THE QUALIFICATIONS OF A GOVERNOR AND HIS RESPONSIBILITIES

Then know O' Malik that I have sent you to an area where there have been governments before you both just as well as oppressive. People will now watch your dealings as you used to watch the dealings of the rulers before you and they (people) will criticise you as you criticised them (rulers). Surely the virtuous are known by the reputation that Allah circulates for them through the tongues of His creatures. Therefore the best collection with you should be the collection of good deeds. So control your passions and check your heart from doing what is not lawful for you because checking the heart means detaining it just half way between what it likes and dislikes.

Habituate your heart to mercy for the subjects and to affection and kindness for them. Do not stand over them like greedy beasts who feel it is enough to devour them since they are of two kinds either your brother in religion or one like you in creation. They will commit slips and encounter mistakes. They may act wrongly wilfully or by neglect. So extend to them your forgiveness and pardon in the same way as you would like Allah to extend His forgiveness and pardon to you because you are over them and your responsible Commander (Imam) is over you while Allah is over him who has appointed you. He (Allah)

www.naseriye.com

has sought you to manage their affairs and has tried you through them.

Do not set yourself to fight Allah because you have no power before His power and you cannot do without His pardon and mercy. Do not repent of forgiving or be merciful in punishing. Do not act hastily during anger if you can find way out of it. Do not say: "I have been given authority I should be obeyed when I order because it engenders confusion in the heart, weakens the religion and takes one near ruin. If the authority in which you are placed produces pride or vanity in you then look at the greatness of the realm of Allah over you and His might the like of which might you do not even possess over yourself. This will curb your haughtiness, cure you of your high temper and bring back to you your wisdom which had gone away from you.

Beware of comparing yourself to Allah in His greatness or likening yourself to Him in His power for Allah humiliates every claimant of power and disgraces every one who is haughty.

Do justice for Allah and do justice towards the people as against yourself your near ones and those of your subjects for whom you have a liking because if you do not do so you will be oppressive and when a person oppresses the creatures of Allah then instead of His creatures Allah becomes his opponent and when Allah is the opponent of a person He tramples his plea; and he will remain in the position of being at war with Allah until he gives it up and repents.

www.naseriye.com

Nothing is more inducive of the reversal of Allah's bounty or for the hastening of His retribution than continuance in oppression because Allah hears the prayer of the oppressed and is on the look out for the oppressors.

RULING SHOULD BE IN FAVOUR OF THE PEOPLE AS A WHOLE

The way most coveted by you should be that which is the most equitable for the right the most universal by way of justice and the most comprehensive with regard to the agreement among those under you because the disagreement among the common people sweeps away the arguments of the chiefs while the disagreement among the chiefs can be disregarded when compared with the agreement of the common people. No one among those under you is more burdensome to the ruler in the comfort of life less helpful in distress more disliking of equitable treatment more tricky in asking favours less thankful at the time of giving less appreciative of reasons at the time of refusal and weaker in endurance at the time of the discomforts of life than the chiefs. It is the common people of the community who are the pillars of the religion the power of the Muslims and the defence against the enemies.

Your leanings should therefore be towards them and your inclination with them. The one among the people under you who is furthest from you and the worst of them in your view should be he who is the

www.naseriye.com

most inquisitive of the shortcomings of the people because people do have shortcomings and the ruler is the most appropriate person to cover them. Do not disclose whatever of it is hidden from you because your obligation is to correct what is manifest to you while Allah will deal with whatever is hidden from you. Therefore cover shortcomings so far as you can; Allah would cover those of your shortcomings which you would like to remain under cover from your subjects.

Unfasten every knot of hatred in the people and cut away from yourself the cause of every enmity. Feign ignorance from what is not clear to you. Do not hasten to second a backbiter because a backbiter is a cheat although he looks like those who wish well.

ABOUT COUNSELLORS

Do not include among those you consult a miser who would keep you back from being generous and caution you against destitution nor a coward who would make you feel too weak for your affairs nor a greedy person who would make beautiful to you the collection of wealth by evil ways. This is because although miserliness cowardice and greed are different qualities yet they are common in having an incorrect idea about Allah.

The worst minister for you is he who has been a minister for mischievous persons before you and who joined them in sins. Therefore he should not be

www.naseriye.com

your chief man because they are abettors of sinners and brothers of the oppressors. You can find good substitutes for them who will be like them in their views and influence while not being like them in sins and vices. They have never assisted an oppressor in his oppression or a sinner in his sin. They will give you the least trouble and the best support. They will be most considerate towards you and the least inclined towards others. Therefore make them your chief companions in privacy as well as in public.

Then more preferable among them for you should be those who openly speak better truths before you and who support you least in those of your actions which Allah does not approve in His friends even though they may be according to your wishes. Associate yourself with God-fearing and truthful people; then educate them so that they should not praise you or please you by reason of an action you did not perform because an excess of praise produces pride and drives you near haughtiness.

The virtuous and the vicious should not be in equal position before you because this means dissuasion of the virtuous from virtue and persuasion of the vicious to vice. Keep everyone in the position which is his. You should know that the most conducive thing for the good impression of the ruler on his subjects is that he should extend good behaviour towards them lighten their hardships and avoid putting them to unbearable troubles. You should therefore in this way follow a course by which you will leave a good

www.naseriye.com

impression with your subjects because such good ideas will relieve you of great worries. Certainly the most appropriate for good impression of you is he to whom your behaviour has not been good.

Do not discontinue the good lives in which the earlier people of this community had been acting by virtue of which there was general unity and through which the subjects prospered. Do not innovate any line of action which injures these earlier ways because (in that case) the reward for those who had established those ways will continue but the burden for discontinuing them will be on you. Keep on increasing your conversations with the scholars and discussions with the wise to stabilize the prosperity of the areas under you and to continue with that in which the earlier people had remained steadfast.

THE DIFFERENT CLASSES OF PEOPLE

Know that the people consist of classes who prosper only with the help of one another and they are not independent of one another. Among them are the army of Allah then the secretarial workers of the common people and the chiefs then the dispensers of justice then those engaged in law and order then the payers of head tax (jizyah) and land tax (kharaj) from the protected unbelievers and the common Muslims then there are the traders and the men of industry and then the lowest class of the needy and the destitute. Allah has fixed the share of every one

www.naseriye.com

of them and laid down His precepts about the limits of each in His Book (Qur'an) and the sunnah of His Prophet by way of of a settlement which is preserved with us.

Now the army is by the will of Allah the fortress of the subjects the ornament of the ruler the strength of the religion and the means of peace. The subjects cannot exist without them while the army can be maintained only by the funds fixed by Allah in the revenues through which they acquire the strength to fight the enemies on which they depend for their prosperity and with which they meet their needs. These two classes cannot exist without the third class namely the judges the executives and the secretaries who pass judgements about contracts collect revenues and are depended upon in special and general matters.

And these classes cannot exist except with the traders and men of industry who provide necessities for them establish markets and make it possible for others not to do all this with their own hands. Then is the lowest class of the needy and the destitute support of and help for whom is an obligation and everyone of them has (a share in) livelihood in the name of Allah. Everyone of them has a right on the ruler according to what is needed for his prosperity. The ruler cannot acquit himself of the obligations laid on him by Allah in this matter except by striving and seeking help from Allah and by training himself to adhere to the right and by enduring on that account all that is light or hard.

www.naseriye.com

1. THE ARMY

Put in command of your forces the man who in your view is the best well - wisher of Allah His Prophet and your Imam. The chastest of them in heart and the highest of them in endurance is he who is slow in getting enraged accepts excuses is kind to the weak and is strict with the strong; violence should not raise his temper and weakness should not keep him sitting.

Also associate with considerate people from high families virtuous houses and decent traditions then people of courage valour generosity and benevolence because they are repositories of honour and springs of virtues. Strive for their matters as the parents strive for their child. Do not regard anything that you do to strengthen them as big nor consider anything that you have agreed to do for them as little (so as to give it up) even though it may be small because this will make them your well-wishers and create a good impression of you. Do not neglect to attend to their small matters confining yourself to their important matters because your small favours will also be of benefit to them while the important ones are such that they cannot ignore them. (446)

That commander of the army should have such a position before you that he renders help to them equitably and spends from his money on them and on those of their families who remain behind so that all their worries converge on the one worry for fighting the enemy. Your kindness to them will turn their

www.naseriye.com

hearts to you. The most pleasant thing for the rulers is the establishment of justice in their areas and the manifestation of the love of their subjects but the subjects' love manifests itself only when their hearts are clean. Their good wishes prove correct only when they surround their commanders (to protect them). Do not regard their positions to be a burden over them and do not keep watching for the end of their tenure. Therefore be broad-minded in regard to their desires continue praising them and recounting the good deeds of those who have shown such deeds because the mention of good actions shakes the brave and rouses the weak if Allah so wills.

Appreciate the performance of every one of them do not attribute the performance of one to the other and do not minimize the reward below the level of the performance. The high position of a man should not lead you to regard his small deeds as big nor should the low position of a man make you regard his big deeds as small.

Refer to Allah and His Prophet the affairs which wory you and matters which appear confusing to you because addressing the people whom Allah the Sublime wishes to guide He said:

> **O' you who believe! Obey Allah and obey the Prophet and those vested with authority from among you: and then if you quarrel about anything refer it to Allah and the Prophet if you believe in Allah and in the Last Day (of Judgement). . .** (Qur'an 4:59)

www.naseriye.com

Referring to Allah means to act according to what is clear in His Book and referring to the Prophet means to follow his unanimously agreed sunnah in regard to which there are no differences.

2. THE CHIEF JUDGE

For the settlement of disputes among people select him who is the most distinguished of your subjects in your view. The cases (coming before him) should not vex him disputation should not enrage him he should not insist on any wrong point and should not grudge accepting the truth when he perceives it; he should not lean towards greed and should not content himself with a cursory understanding (of a matter) without going thoroughly into it. He should be most ready to stop (to ponder) on doubtful points most regardful of arguments least disgusted at the quarrel of litigants most patient at probing into matters and most fearless at the time of passing judgement. Praise should not make him vain and elation should not make him lean (to any side). Such people are very few.

Then very often check his decisions and allow him so much money (as remuneration) that he has no excuse worth hearing (for not being honest) and there remains no occasion for him to go to others for his needs. Give him that rank in your audience for which no one else among your chiefs aspires so that he remains safe from the harm of those around you. You should have a piercing eye in this matter because this religion has formerly been a prisoner in

www.naseriye.com

the hands of vicious persons when action was taken according to passion and worldly wealth was sought.

3. EXECUTIVE OFFICERS

Thereafter look into the affairs of your executives. Give them appointment after tests and do not appoint them according to partiality or favouritism because these two things constitute sources of injustice and unfairness. Select from among them those who are people of experience and modesty hailing from virtuous houses having been previously in Islam because such persons possess high manners and untarnished honour. They are the least inclined towards greed and always have their eyes on the ends of matters.

Give them an abundant livelihood (by way of salary) because this gives them the strength to maintain themselves in order and not to have an eye upon the funds in their custody and it would be an argument against them if they disobeyed your orders or misappropriated your trust. You should also check their activities and have people who report on them who should be truthful and faithful because your watching their actions secretly will urge them to preserve trust with and to be kind to the people. Be careful of assistants. If any one of them extends his hands towards misappropriation and the reports of your reporters reaching you confirm it that should be regarded enough evidence. You should then inflict corporal punishment on him and recover what he has misappropriated. You should

www.naseriye.com

put him in a place of disgrace blacklist him with (the charge of) misappropriation and make him wear the necklace of shame for his offence.

4. THE ADMINISTRATION OF REVENUES

Look after the revenue (kharaj or land tax) affairs in such a way that those engaged in it remain prosperous because in their prosperity lies the prosperity of all others. The others cannot prosper without them because all people are dependent on revenue and its payers. You should also keep an eye on the cultivation of the land more than on the collection of revenue because revenue cannot be had without cultivation and whoever asks for revenue without cultivation ruins the area and brings death to the people. His rule will not last only a moment.

If they complain of the heaviness (of the revenue) or of diseases or dearth of water or excess of water or of a change in the condition of the land either due to flood or to drought you should remit the revenue to the extent that you hope will improve their position. The remission granted by you for the removal of distress from them should not be grudged by you because it is an investment which they will return to you in the shape of the prosperity of your country and the progress of your domain in addition to earning their praise and happiness for meeting out justice to them. You can depend upon their strength because of the investment made by you

www.naseriye.com

in them through catering to their convenience and can have confidence in them because of the justice cxtended to them by being kind to them. After that circumstances may so turn that you may have to ask for their assistance when they will bear it happily for prosperity is capable of hearing whatever you load on it. The ruin of the land is caused hy the poverty of the cultivators while the cultivators become poor when the officers concentrate on the collection (of money) having little hope for continuance (in their posts) and deriving no benefit from objects of warning.

5. THE CLERICAL ESTABLISHMENT

Then you should take care of your secretarial workers. Put the best of them in charge of your affairs. Entrust those of your letters which contain your policies and secrets to him who possesses the best character who is not elated by honours lest he dares speak against you in common audiences. He should also not be negligent in presenting the communications of your officers before you and issuing correct replies to them on your behalf and in matters of your receipts and payments. He should not make any damaging argreement on your behalf and should not fail in repudiating an agreement against you. He should not be ignorant of the extent of his own position in matters because he who is ignorant of his own position is (even) more ignorant of the position of others.

www.naseriye.com

Your selection of these people should not be on the basis of your understanding (of them) confidence and your good impression because people catch the ideas of the officers through affectation and personal service and there is nothing in it which is like well-wishing or trustfulness. You should rather test them by what they did under the virtuous people before you. Take a decision in favour of one who has a good name among the common people and is the most renowned in trustworthiness because this will be a proof of your regard for Allah and for him on whose behalf you have been appointed to this position (namely your Imam). Establish one chief for every department of work. He should not be incapable of big matters and a rush of work should not perplex him. Whenever there is a defect in your secretaries which you overlook then you will be held responsible for it.

6. TRADERS AND INDUSTRIALISTS

Now take some advice about traders and industrialists. Give them good counsel whether they be settled (shop-keepers) or traders or physical labourers because they are sources of profit and the means of the provision of useful articles. They bring them from distant and far-flung areas throughout the land and sea plains or mountains from where people cannot come and to where they do not dare to go for

www.naseriye.com

they are peaceful and there is no fear of revolt from them and they are quite without fear of treason.

Look after their affairs before yourself or wherever they may be in your area. Know along with this that most of them are very narrow-minded and awfully avaricious. They hoard goods for profiteering and fix high prices for goods. This is a source of harm to the people and a blot on the officers in charge. Stop people from hoarding because the Messenger of Allah (p.b.u.h.a.h.p.) has prohibited it. The sale should be smooth with correct weights and prices not harmful to either party the seller or the purchaser; whoever commits hoarding after you prohibit it give him exemplary but not excessive punishment.

7. THE LOWEST CLASS

(Fear) Allah and keep Allah in view in respect of the lowest class consisting of those who have few means: the poor the destitute the penniless and the disabled; because in this class are both the discontented and those who beg. Take care for the sake of Allah of His obligations towards them for which He has made you responsible. Fix for them a share from the public funds and a share from the crops of lands taken over as booty for Islam in every area because in it the remote ones have the same shares as the near ones. All these people are those whose rights have been placed in your charge. Therefore a luxurious life should not keep you away from them You cannot be excused for ignoring small matters because you were deciding big problems.

www.naseriye.com

Consequently do not be unmindful of them nor turn your face from them out of vanity.

Take care of the affairs of those of them who do not approach you because they are of unsightly appearance or those whom people regard as low. Appoint for them some trusted people who are God-fearing and humble. They should infrom you of these people's conditions. Then deal with them with a sense of responsibility to Allah on the day you will meet Him because of all the subjects these people are the most deserving of equitable treatment while for others also you should fulfil their rights so as to render account to Allah.

Take care of the orphans and the aged who have no means (for livelihood) nor are they ready for begging. This is heavy on the officers; in fact every right is heavy. Allah lightens it for those who seek the next world and so they endure (hardships) upon themselves and trust on the truthfulness of Allah's promise to them. And fix a time for complainants wherein you make yourself free for them and sit for them in common audience and feel humble therein for the sake of Allah who created you. (On that occasion) you should keep away your army and your assistants such as the guards and the police so that anyone who like to speak may speak to you without fear because I have heard the Messenger of Allah (p.b.u.h.a.h.p.) say in more than one place The people among whom the right of the weak is not secured from the strong without fear will never achieve purity. Tolerate their awkwardness and inability to speak.

www.naseriye.com

Keep away from you narrowness and haughtiness; Allah would on this account spread over you the skirts of His mercy and assign the reward of His obedience for you. Whatever you give give it joyfully but when you refuse do it handsomely and with excuses.

Then there are certain matters which you cannot avoid performing yourself. For example replying to your officers when your secretaries are unable to do so or disposing of the complaints of the people when your assistants shirk them. Finish every day the work meant for it because every day has its own work. Keep for yourself the better and greater portion of these periods for the worship of Allah although all these items are for Allah provided the intention is pure and the subjects prosper thereby. Communion with Allah

The particular thing by which you should purify your religion for Allah should be the fulfilment of those obligations which are especially for Him. Therefore devote to Allah some of your physical activity during the night and the day and whatever (worship) you perform for seeking nearness to Allah should be complete without defect or deficiency whatsoever physical exertion it may involve. When you lead the prayers for the people it should be neither (too long as to be) boring nor (too short as to be) wasteful because among the people there are the sick as well as those who have needs of their own. When the Messenger of Allah (p.b.u.h.a.h.p.) sent me to Yemen I enquired how I should offer prayers with them and

www.naseriye.com

he replied Say the prayers as the weakest of them would say, and be considerate to the believers.

ON THE BEHAVIOUR AND ACTION OF A RULER

Then do not keep yourself secluded from the people for a long time because the seclusion of those in authority from the subjects is a kind of narrow-sightedness and causes ignorance about their affairs. Seclusion from them also prevents them from the knowledge of those things which they do not know and as a result they begin to regard big matters as small and small matters as big good matters as bad and bad matters as good while the truth becomes confused with falsehood. After all a governor is a human being and cannot have knowledge of things which people keep hidden from him.

No writ is big on the face of truth to differentiate its various expressions from falsehood. Then you can be one of two kinds of men. Either you may be generous in granting rights; and then why this hiding in spite of (your) discharging the obligations and good acts that you perform? Or you are a victim of stinginess; in that case people will soon give up asking you since they will lose hope of generous treatment from you. In spite of that there are many needs of the people towards you which do not involve any hardship on you such as the complaint against oppression or the request for justice in a matter.

www.naseriye.com

Further a governor has favourites and people of easy access to him. They misappropriate things are high-handed and do not observe justice in matters. You should destroy the root of evil in the people by cutting away the causes of these defects. Do not make any land grants to your hangers on or supporters. They should not expect from you the possession of land which may cause harm to adjoining people over the question of irrigation or common services whose burden the grantees place on others. In this way the benefit will be rather theirs than yours and the blame will lie on you in this world and the next.

Allow rights to whomsoever it is due whether near you or far from you. In this matter you should be enduring and watchful even though it may involve your relations and favourites and keep in view the reward of that which appears burdensome on you because its reward is handsome.

If the subjects suspect you of high-handedness explain to them your position openly and remove their suspicion with your explanation because this would mean exercise for your soul and consideration to the subjects while this explanation will secure your aim of keeping them firm in truth.

Do not reject peace to which your enemy may call you and wherein there is the pleasure of Allah because peace brings rest to your army and relief from your worries and safety for your country. But after peace there is great apprehension from the enemy because often the enemy offers peace to

www.naseriye.com

benefit by your negligence. Therefore be cautious and do not act by wishfulness in this matter.

If you conclude an agreement between yourself and your enemy or enter into a pledge with him then fulfil your agreement and discharge your pledge faithfully. Place yourself as a shield against whatever you have pledged because among the obligations of Allah there is nothing on which people are more strongly united despite the difference of their ideas and variation of their views than respect for fulfiling pledges.Besides Muslims even unbelievers have abided by agreements because they realized the dangers which would come in the wake of violation (thereof). Therefore do not deceive your enemy because no one can offend Allah save the ignorant and the wicked. Allah made His agreement and pledged the sign of security which He has spread over His creatures through His mercy and an asylum in which they stay in His protection and seek the benefit of nearness to Him. Therefore there should be no deceit cunning or duplicity in it.

Do not enter into an agreement which may admit of different interpretations and do not change the interpretation of vague words after the conclusion and confirmation (of the agreement). If an agreement of Allah involves you in hardship do not seek its repudiation without justification because the bearing of hardships through which you expect relief and a handsome result is better than a violation whose consequence you fear and that you fear that you will be called upon by Allah

www.naseriye.com

to account for it and you will not be able to seek forgiveness for it in this world or the next.

You should avoid shedding blood without justification because nothing is more inviting of Divine retribution greater in (evil) consequence and more effective in the decline of prosperity and cutting short of life than the shedding of blood without jus tification. On the Day of Judgement Allah the Glorified would commence giving His judgement among the people with the cases of bloodshed committed by them. Therefore do not strengthen your authority by shedding prohibited blood because this will weaken and lower the authority moreover destroy it and shift it. You cannot offer any excuse before Allah or before me for wilful killing because there must be the question or revenge in it. If you are involved in it be error and you exceed in the use of your whip or sword or are hard in inflicting punishment as sometimes even a blow by the fist or a smaller stroke causes death then the haughtiness of your authority should not prevent you from paying the blood price to the successors of the killed person.

You should avoid self-admiration having reliance in what appears good in yourself and love of exaggerated praise because this is one of the most reliable opportunities for Satan to obliterate the good deeds of the virtuous.

Avoid showing (the existence of) obligation on your subjects for having done good to them or praising your own actions or making promises and

www.naseriye.com

then breaking them because showing (the existence of) obligation destroys good self-praise takes away the light of truth and breaking promises earns the hatred of Allah and of the people.

Allah the Glorified says:

Most hateful is it unto Allah that you say what you (yourselves) do (it) not. (Qur'an 61:3)

Avoid haste in matters before their time slowness at their proper time insistence on them when the propriety of action is not known or weakens when it becomes clear. Assign every matter its proper place and do every job at the appropriate time.

Do not appropriate to yourself that in which the people have an equal share nor be regardless of matters which have come to light with the excuse that you are accountable for others. Shortly the curtains of all matters will be raised from your view and you will be required to render redress to the oppressed. Have control over (your) sense of prestige any outburst of anger the might of your arm and the sharpness of your tongue. Guard against all this by avoiding haste and by delaying severe action till your anger subsides and you regain your self-control. You cannot withhold yourself from this unless you bear in mind that you have to return to Allah.

It is necessary for you to recall how matters went with those who preceded you be it a government or a great tradition or a precedent of our Prophet (may Allah bless him and his descendants) or the obligatory commands contained in the Book of Allah. Then you

www.naseriye.com

should follow them as you have seen us acting upon them and should exert yourself in following that I have enjoined upon you in this document in which I have exhausted my pleas on you so that if your heart advances towards its passions you may have no plea in its support.

I ask Allah through the extent of His mercy and the greatness of His power of giving a good inclination that He may prompt me and you to advance a clear plea before Him and His creatures in a manner that may attract His pleasure along with handsome praise among the people good effect in the country an increase in prosperity and a hightening of honour; and that He may allow me and you to die a death of virtue and martyrdom. Surely we have to return to Him. Peace be on the Messenger of Allah - may Allah- shower His blessings and plentyful salutation on him and his pure and chaste descendants; and that is an end to the matter.

www.naseriye.com

عهدنامه امام علی (ع) برای مالک اشتر نَخَعی [نامه ۵۳، نهج البلاغه]

به نام خداوند بخشنده مهربان، این فرمان بنده خدا علی امیر مومنان، به مالک اشتر پسر حارث است، در عهدی که با او دارد، هنگامی که او را به فرمانداری مصر برمی گزیند تا خراج آن دیار را جمع آورد، و با دشمنانش نبرد کند، کار مردم را اصلاح، و شهرهای مصر را آباد سازد. ضرورت خودسازی او را به ترس از خدا فرمان می دهد، و اینکه اطاعت خدا را بر دیگر کارها مقدم دارد، و آنچه که در کتاب خدا آمده، از واجبات و سنتها را پیروی کند، دستوراتی که جز با پیروی آن رستگار نخواهد شد، و جز با نشناختن و ضایع کردن آن جنایتکار نخواهد گردید. به او فرمانی می دهد که خدا را با دل و دست و زبان یاری کند، زیرا خداوند پیروزی کسی را تضمین کند که او را یاری دهد، و بزرگ دارد آن کس را که او بزرگ شمارد. و به او فرمان می دهد تا نفس خود را از پیروی آرزوها باز دارد، و به هنگام سرکش رامش نماید، که (همانا نفس همواره به بدی وامی دارد جز آنکه خدا رحمت آورد.)

پس ای مالک بدان! من تو را به سوی شهرهایی فرستادم که پیش از تو دولتهای عادل یا ستمگری بر آن حکم راندند، و مردم در کارهای تو چنان می نگرند که تو در کارهای حاکمان پیش از خود می نگری، و درباره تو آن می گویند که تو نسبت به زمامداران گذشته می گویی، و همانا نیکوکاران را به نام نیکی توان شناخت که خدا از آنان بر زبان بندگانش جاری ساخت. پس نیکوترین اندوخته تو باید اعمال صالح و درست باشد، هوای نفس را در اختیار گیر، و از آنچه حلال نیست خویشتن داری بکن، زیرا بخل ورزیدن به نفس خویش، آن است که در آنچه دوست دارد، یا برای او ناخوشایند است، راه انصاف پیمایی. اخلاق رهبری (روش برخورد با مردم) مهربانی با مردم را پوشش دل خویش قرار ده، و با همه دوست و مهربان باش. مبادا هرگز، چونان حیوان شکاری باشی که خوردن آنان را غنیمت دانی، زیرا مردم دو دسته اند، دسته ای برادر دینی تو، و دسته دیگر همانند تو در آفرینش می باشند، اگر گناهی از آنان سر می زند، یا علتهایی بر آنان عارض می شود، یا خواسته و ناخواسته، اشتباهی مرتکب می گردند، آنان را ببخشای و بر آنان آسان گیر، آن گونه که دوست داری خدا تو را ببخشاید و بر تو آسان گیرد. همانا تو از آنان برتر، و امام تو از تو برتر، و خدا بر آن کس که تو را فرمانداری مصر داد والاتر است، که انجام امور مردم مصر را

www.naseriye.com

به تو واگذارده، و آنان را وسیله آزمودن تو قرار داده است، هرگز با خدا مستیز، که تو را از کیفر او نجاتی نیست، و از بخشش و رحمت او بی نیاز نخواهی بود، بر بخشش دیگران پشیمان مباش، و از کیفر کردن شادی مکن، و از خشمی که توانی از آن رها گردی شتاب نداشته باش، به مردم نگو، به من فرمان دادند و من نیز فرمان می دهم، باید اطاعت شود، که این گونه خود بزرگ بینی دل را فاسد، و دین را پژمرده، و موجب زوال نعمتهاست.

و اگر با مقام و قدرتی که داری، دچار تکبر یا خود بزرگ بینی شدی به بزرگی حکومت پروردگار که برتر از تو است بنگر، که تو را از آن سرکشی نجات می دهد، و تندروی تو را فرو می نشاند، و عقل و اندیشه ات را به جایگاه اصلی باز می گرداند. پرهیز از غرور و خودپسندی بپرهیز که در بزرگی خود را همانند خداوند پنداری، و در شکوه خداوندی همانند او دانی، زیرا خداوند هر سرکشی را خوار می سازد، و هر خودپسندی را بی ارزش می کند.

با خدا و با مردم، و با خویشاوندان نزدیک، و با افرادی از رعیت خود که آنان را دوست داری، انصاف را رعایت کن. که اگر چنین نکنی ستم روا داشتی، و کسی که به بندگان خدا ستم روا دارد خدا بجای بندگانش دشمن او خواهد بود، و آن را که خدا دشمن شود، دلیل او را ستمکاری نعمت خدا را دگرگون نمی کند، و کیفر او را نزدیک نمی سازد، که خدا دعای ستمدیدگان را می شنود، و در کمین ستمکاران است.

مردم گرایی، حق گرایی دوست داشتنی ترین چیزها در نزد تو، در حق میانه ترین، و در عدل فراگیرترین، و در جلب خشنودی مردم گسترده ترین باشد، که همانا خشم عمومی مردم خشنودی خواص را از بین می برد، اما خشم خواص را خشنودی همگان بی اثر می کند.

خواص جامعه همواره بار سنگینی را بر حکومت تحمیل می کنند زیرا در روزگار سختی یاریشان کمتر، و در اجرای عدالت از همه ناراضی تر، و در خواسته هایشان پافشارتر، و در عطا و بخشش ها کم سپاس تر، و به هنگام منع خواسته ها دیر عذر پذیرتر، و در برابر مشکلات کم استقامت تر می باشند. در صورتیکه ستونهای استوار دین، و اجتماعات پرشور مسلمین، و نیروهای ذخیره دفاعی، عموم مردم می باشند، پس به آنها گرایش داشته و اشتیاق تو با آنان باشد.

ضرورت رازداری از رعیت، آنان که عیبجوترند از خود دور کن، زیرا مردم عیوبی دارند که والی در پنهان داشتن آن از همه سزاوارتر است، پس مبادا آنچه بر تو

www.naseriye.com

پنهان است آشکار گردانی، و آنچه که هویداست بپوشانی، که داوری در آنچه از تو پنهان است با خدای جهان می باشد، پس چندان که می توانی زشتی ها را بپوشان، تا آن را که دوست داری بر رعیت پوشیده ماند خدا بر تو بپوشاند.

گره هر کینه ای را در مردم بگشای، و رشته هر نوع دشمنی را قطع کن، و از آنچه که در نظر روشن نیست کناره گیر، در تصدیق سخن چین شتاب مکن، زیرا سخن چین گرچه در لباس اندرزدهنده ظاهر می شود اما خیانتکار است.

جایگاه صحیح مشورت بخیل را در مشورت کردن، دخالت نده، که تو را از نیکوکاری باز می دارد، و از تنگدستی می ترساند، ترسو را در مشورت کردن دخالت نده، که در انجام کارها روحیه تو را سست می کند.

حریص را در مشورت کردن دخالت نده، که حرص را با ستمکاری در نظرت زینت می دهد. همانا بخل و ترس و حرص، غرائز گوناگونی هستند که ریشه آنها بدگمانی به خدای بزرگ است.

بدترین وزیران تو، کسی است که پیش از تو وزیر بدکاران بوده، و در گناهان آنان شرکت داشت، پس مبادا چنین افرادی محرم راز تو باشند، زیرا که آنان یاوران گناهکاران، و یاری دهندگان ستمکارانند، تو باید جانشینانی بهتر از آنان داشته باشی که قدرت فکری امثال آنها را داشته اما گناهان و کردار زشت آنها را نداشته باشند.

کسانی که ستمکاری را بر ستمی یاری نکرده، و گناهکاری را در گناهی کمک نرسانده باشند، هزینه این گونه از افراد بر تو سبک تر، و یاریشان بهتر، و مهربانیشان بیشتر، و دوستی آنان جز با تو کمتر است، آنان را از خواص، و دوستان نزدیک، و رازداران خود قرار ده، سپس از میان آنان افرادی را که در حق گویی از همه صریح ترند، و در آنچه را که خدا برای دوستانش نمی پسندد تو را مددکار نباشند، انتخاب کن، چه خوشایند تو باشد یا ناخوشایند.

اصول روابط اجتماعی رهبران تا می توانی با پرهیزکاران و راستگویان بپیوند، و آنان را چنان پرورش ده که تو را فراوان نستایند، و تو را برای اعمال زشتی که انجام نداده ای تشویق نکنند، که ستایش بی اندازه خودپسندی می آورد، و انسان را به سرکشی وامی دارد.

هرگز نیکوکار و بدکار در نظرت یکسان نباشند. زیرا نیکوکاری در نیکوکاری بی رغبت، و بدکاران در بدکاری تشویق می گردند، پس هر کدام از آنان را بر اساس کردارشان پاداش ده.

www.naseriye.com

بدان ای مالک! هیچ وسیله ای برای جلب اعتماد والی به رعیت بهتر از نیکوکاری به مردم، و تخفیف مالیات، و عدم اجبار مردم به کاری که دوست ندارند، نمی باشد، پس در این راه آنقدر بکوش تا به وفاداری رعیت، خوشبین شوی، که این خوشبینی بار سنگین رنج آور مشکلات را از تو برمی دارد، پس به آنان که بیشتر احساس کردی بیشتر خوشبین باش، و به آنان که بدرفتاری نمودی بدگمان تر باش. و آداب پسندیده ای را که بزرگان این امت به آن عمل کردند، و ملت اسلام با آن پیوند خورده، و رعیت با آن اصلاح شدند، بر هم مزن، و آدابی که به سنتهای خوب گذشته زیان وارد می کند، پدید نیاور، که پاداش برای آورنده سنت، و کیفر آن برای تو باشد که آنها را درهم شکستی.

با دانشمندان، فراوان گفتگو کن، و با حکیمان فراوان بحث کن، که مایه آبادانی و اصلاح شهرها، و برقراری نظم و قانونی است که در گذشته نیز وجود داشت.

شناخت اقشار گوناگون اجتماعی ای مالک بدان! مردم از گروههای گوناگونی می باشند که اصلاح هر یک جز با دیگری امکان ندارد، و هیچ یک از گروهها از گروه دیگر بی نیاز نیست.

از آن قشرها، لشگریان خدا، و نویسندگان عمومی و خصوصی، قضات دادگستر، کارگزاران عدل و نظم اجتماعی، جزیه دهندگان، پرداخت کنندگان مالیات، تجار و بازرگانان، صاحبان صنعت و پیشه وران، و طبقه پایین جامعه از نیازمندان و مستمندان می باشند، که برای هر یک خداوند سهمی مقرر داشته، و مقدار واجب آن را در قرآن یا سنت پیامبر (ص) تعیین کرده، که پیمانی از طرف خداست و نگهداری آن بر ما لازم است.

پس سپاهیان به فرمان خدا، پناهگاه استوار رعیت، و زینت و وقار زمامداران، شکوه دین، و راههای تحقق امنیت کشورند، امور مردم جز با سپاهیان استوار نگردد، و پایداری سپاهیان جز به خراج و مالیات رعیت انجام نمی شود که با آن برای جهاد با دشمن تقویت گردند، و برای اصلاح امور خویش به آن تکیه کنند، و نیازمندیهای خود را برطرف سازند.

سپس سپاهیان و مردم، جز با گروه سوم نمی توانند پایدار باشند، و آن قضات، و کارگزاران دولت، و نویسندگان حکومتند، که قراردادها و معاملات را استوار می کنند، و آنچه به سود مسلمانان است فراهم می آورند، و در کارهای عمومی و خصوصی مورد اعتمادند. و گروههای یادشده بدون بازرگانان، و صاحبان صنایع نمی توانند دوام بیاورند، زیرا آنان وسائل زندگی را فراهم می

www.naseriye.com

آورند، و در بازارها عرضه می کنند، و بسیاری از وسایل زندگی را با دست می سازند که از توان دیگران خارج است. قشر دیگر، طبقه پایین از نیازمندان و مستمندانند که باید به آنها بخشش و یاری کرد.

برای تمام اقشار گوناگون یادشده، در پیشگاه خدا گشایشی است، و همه آنان به مقداری که امورشان اصلاح شود بر زمامدار حقی مشخص دارند، و زمامدار از انجام آنچه خدا بر واجب کرده است نمی تواند موفق باشد جز آنکه تلاش فراوان نماید، و از خدا یاری بطلبد، و خود را برای انجام حق آماده سازد، و در همه کارها، آسان باشد یا دشوار، شکیبایی ورزد. برای فرماندهی سپاه کسی را برگزین که خیرخواهی او برای خدا و پیامبر (ص) و امام تو بیشتر، و دامن او پاکتر، شکیبایی او برتر باشد، از کسانی که دیر به خشم آید، و عذر پذیرتر باشد، و بر ناتوان رحمت آورد، و با قدرتمندان، با قدرت برخورد نماید، درشتی او را به تجاوز نکشاند، و ناتوانی او را از حرکت باز ندارد. سپس در نظامیان با خانواده های ریشه دار، دارای شخصیت حساب شده، خاندانی پارسا، دارای سوابقی نیکو و درخشان، که دلاور و سلحشور و بخشنده و بلندنظرند، روابط نزدیک برقرار کن، آنان همه بزرگواری را در خود جمع کرده، و نیکی ها را در خود گرد آورده اند، پس در کارهای آنان بگونه ای بیندیش که پدری مهربان درباره فرزندش می اندیشد، و مبادا آنچه را که آنان را نیرومند می کند در دیده ات بزرگ جلوه کند، و نیکوکاری تو نسبت به آنان هرچند اندک باشد را خوار مپندار، زیرا نیکی آنان را به خیرخواهی تو خواند، و گمانشان رانسبت به تو نیکو گرداند، و رسیدگی به امور کوچک آنان را به اعتماد رسیدگی به کارهای بزرگشان وامگذار، زیرا نیکی اندک تو را جایگاهی است که از آن سود می برند و نیکی های بزرگ تو را جایی است که از آن بی نیاز نیستند.

برگزیده ترین فرماندهان سپاه تو، کسی باشد که: از همه بیشتر به سربازان کمک رساند، و از امکانات مالی خود بیشتر در اختیارشان گذارد، به اندازه ای که خانواده هایشان در پشت جبهه، و خودشان در آسایش کامل باشند، تا در نبرد با دشمن، سربازان اسلام تنها به یک چیز بیندیشند. همانا مهربانی تو نسبت به سربازان، دلهایشان را به تو می کشاند، و همانا، روشنی چشم زمامداران، برقراری عدل در شهرها و آشکار شدن محبت مردم نسبت به والی است، که محبت دلهای رعیت جز با پاکی قلبها پدید نمی آید، و خیرخواهی آنان زمانی است که با رغبت و شوق پیرامون والی را گرفته، و حکومت بار سنگینی را بر دوش رعیت نگذاشته باشد، و طولانی شدن مدت زمامداری بر

www.naseriye.com

ملت ناگوار نباشد. پس آرزوهای سپاهیان را برآور، و همواره از آنان ستایش کن، و کارهای مهمی که انجام داده اند بر شمار، زیرا یادآوری کارهای ارزشمند آنان، شجاعان را برمی انگیزاند، و ترسوها را به تلاش وامی دارد، ان شاءالله.

و در یک ارزشیابی دقیق، رنج و زحمات هر یک از آنان را شناسایی کن، و هرگز تلاش و رنج کسی را به حساب دیگری مگذار، و ارزش خدمت او را ناچیز مشمار، تا شرافت و بزرگی کسی موجب نگردد که کار کوچکش را بزرگ بشماری، یا گمنامی کسی باعث شود که کار بزرگ او را ناچیز بدانی مشکلاتی که در احکام نظامیان برای تو پدید می آید، و اموری که برای تو شبهه ناکند، به خدا، و رسول خدا (ص) بازگردان، زیرا خدا برای مردمی که علاقه داشت هدایتشان کند فرمود. (ای کسانی که ایمان آوردید، از خدا و رسول و امامانی که از شما هستند اطاعت کنید،

و اگر در چیزی نزاع دارید، آن را به خدا و رسولش باز گردانید.) پس بازگرداندن چیزی به خدا یعنی عمل کردن به قرآن، و بازگرداندن به پیامبر (ص) یعنی عمل کردن به سنت او که وحدت بخش است، نه عامل پراکندگی. سپس از میان مردم!

برترین فرد نزد خود را برای قضاوت انتخاب کن، کسانی که مراجعه فراوان، آنها را به ستوه نیاورد، و برخورد مخالفان با یکدیگر او را خشمناک نسازد، در اشتباهاتش پافشاری نکند، و بازگشت به حق پس از آگاهی برای او دشوار نباشد، طمع را از دل ریشه کن کند، و در شناخت مطالب با تحقیقی اندک رضایت ندهد، و در شبهات از همه بااحتیاط تر عمل کند، و در یافتن دلیل اصرار او از همه بیشتر باشد، و در مراجعه پیاپی شاکیان خسته نشود، در کشف امور از همه شکیباتر، و پس از آشکار شدن حقیقت در فصل خصومت از همه برنده تر باشد، کسی که ستایش فراوان او را فریب ندهد، و چربزبانی او را منحرف نسازد و چنین کسانی بسیار اندکند!! پس از انتخاب قاضی، هر چه بیشتر در قضاوتهای او بیندیش، و آنقدر به او ببخش که نیازهای او برطرف گردد، و به مردم نیازمند نباشد، و از نظر مقام و منزلت آنقدر او را گرامی دار که نزدیکان تو به نفوذ در او طمع نکنند، تا از توطئه آنان در نزد تو درامان باشد.

در دستوراتی که دادم نیک بنگر که همانا این دین در دست بدکاران گرفتار آمده بود، که با نام دین به هواپرستی پرداخته، و دنیای خود را به دست می آوردند.

www.naseriye.com

سپس در امور کارمندانت بیندیش، و پس از آزمایش به کارشان بگمار، و با میل شخصی، و بدون مشورت با دیگران آنان را به کارهای مختلف وادار نکن، زیرا نوعی ستمگری و خیانت است.

کارگزاران دولتی را از میان مردمی باتجربه و باحیا، از خاندانهای پاکیزه و باتقوی، که در مسلمانی سابقه درخشانی دارند انتخاب کن، زیرا اخلاق آنان گرامی تر، و آبرویشان محفوظتر، و طمع ورزیشان کمتر، و آینده نگری آنان بیشتر است. سپس روزی فراوان بر آنان ارزانی دار، که با گرفتن حقوق کافی در اصلاح خود بیشتر می کوشند، و با بی نیازی، دست به اموال بیت المال نمی زنند، و اتمام حجتی است بر آنان اگر فرمانت را نپذیرند یا در امانت تو خیانت کنند.

سپس رفتار کارگزاران را بررسی کن، و جاسوسانی راستگو، و وفاپیشه بر آنان بگمار، که مراقبت و بازرسی پنهانی تو از کار آنان، سبب امانتداری، و مهربانی با رعیت خواهد بود. و از همکاران نزدیکت سخت مراقبت کن، و اگر یکی از آنان دست به خیانت زد، و گزارش جاسوسان تو هم آن خیانت را تایید کرد، به همین مقدار گواهی قناعت کرده او را با تازیانه کیفر کن، و آنچه از اموال که در اختیار دارد از او بازپس گیر، سپس او را خوار دار، و خیانتکار بشمار، و طوق بدنامی به گردنش بیافکن.

مالیات و بیت المال را بگونه ای وارسی کن که صلاح مالیات دهندگان باشد، زیرا بهبودی مالیات و مالیات دهندگان، عامل اصلاح امور دیگر اقشار جامعه می باشد، و تا امور مالیات دهندگان اصلاح نشود کار دیگران نیز سامان نخواهد گرفت. زیرا همه مردم نان خور مالیات و مالیات دهندگانند،

باید تلاش تو در آبادانی زمین بیشتر از جمع آوری خراج باشد که خراج جز با آبادانی فراهم نمی گردد، و آن کس که بخواهد خراج را بدون آبادانی مزارع به دست آورد، شهرها را خراب، و بندگان خدا را نابود، و حکومتش جز اندک مدتی دوام نیاورد.

پس اگر مردم شکایت کردند، از سنگینی مالیات، یا آفت زدگی، یا خشک شدن آب چشمه ها، یا کمی باران، یا خراب شدن زمین در سیلابها، یا خشکسالی، در گرفتن مالیات به میزانی تخفیف ده تا امورشان سامان گیرد، و هرگز تخفیف دادن در خراج تو را نگران نسازد. زیرا آن، اندوخته ای است که در آبادانی شهرهای تو، و آراستن ولایتهای تو نقش دارد، و رعیت تو را می ستایند، و تو از گسترش عدالت میان مردم خشنود خواهی شد، و به افزایش قوت آنان تکیه خواهی کرد، بدانچه در نزدشان اندوختی و به آنان بخشیدی، و با گسترش

www.naseriye.com

عدالت در بین مردم، و مهربانی با رعیت، به آنان اطمینان خواهی داشت. آنگاه اگر در آینده کاری پیش آید و به عهده شان بگذاری، با شادمانی خواهند پذیرفت، زیرا عمران و آبادی قدرت تحمل مردم را زیاد می کند. همانا ویرانی زمین به جهت تنگدستی کشاورزان است که به آینده حکومتشان اعتماد ندارند، و از تاریخ گذشتگان عبرت نمی گیرند.

سپس در امور نویسندگان و منشیان به درستی بیندیش، و کارهایت را به بهترین آنان واگذار، و نامه های محرمانه، که دربردارنده سیاستها و اسرار تو است، از میان نویسندگان به کسی اختصاص ده که صالح تر از دیگران باشد، کسی که گرامی داشتن او را به سرکشی و تجاوز نکشاند تا در حضور دیگران با تو مخالفت کند، و در رساندن نامه کارگزارانت به تو، یا رساندن پاسخهای تو به آنان کوتاهی نکند، و در آنچه برای تو می ستاند یا از طرف تو به آنان تحویل می دهد. فراموشکار نباشد. و در تنظیم هیچ قراردادی سستی نورزد، و در برهم زدن قراردادی که به زیان توست کوتاهی نکند، و منزلت و قدر خویش را بشناسد، همانا آنکه از شناخت قدر خویش عاجز باشد، در شناخت قدر دیگران جاهل تر است مبادا در گزینش نویسندگان و منشیان، بر تیزهوشی و اطمینان شخصی و خوش باوری خود تکیه نمایی، زیرا افراد زیرک با ظاهرسازی و خوش خدمتی، نظر زمامداران را به خود جلب می نمایند، که در پس این ظاهرسازی ها، نه خیرخواهی وجود دارد، و نه از امانتداری نشانی یافت می شود. لکن آنها را با خدماتی که برای زمامداران شایسته و پیشین انجام داده اند بیازمای، به کاتبان و نویسندگانی اعتماد داشته باش که در میان مردم آثاری نیکو گذاشته، و به امانتداری از همه مشهورترند، که چنین انتخاب درستی نشان دهنده خیرخواهی تو برای خدا، و مردمی است که حاکم آنانی. برای هر یک از کارهایت سرپرستی برگزین که بزرگی کار بر او چیرگی نیابد، و فراوانی کار او را درمانده نسازد، و بدان که هرگاه در کار نویسندگان و منشیان تو کمبودی وجود داشته باشد که تو بی خبر باشی خطرات آن دامنگیر تو خواهد بود. سپس سفارش مرا به بازرگانان و صاحبان صنایع بپذیر، و آنها را به نیکوکاری سفارش کن، بازرگانانی که در شهر ساکنند، یا آنان که همواره در سیر و کوچ کردن می باشند، و بازرگانانی که با نیروی جسمانی کار می کنند، چرا که آنان منابع اصلی منفعت، و پدیدآورندگان وسایل زندگی و آسایش، و آورندگان وسایل زندگی از نقاط دوردست و دشوار می باشند، از بیابانها و دریاها، و دشتها و کوهستانها، جاهای سختی که مردم در آن اجتماع نمی کنند، یا برای رفتن به آنجاها شجاعت ندارند.

www.naseriye.com

بازرگانان مردمی آرامند، و از ستیزه جویی آنان ترسی وجود نخواهد داشت، مردمی آشتی طلبند که فتنه انگیزی ندارند، در کار آنها بیندیش چه در شهری باشند که تو به سر می بری، یا در شهرهای دیگر، با توجه به آنچه که تذکر دادم این را هم بدان که در میان بازرگانان، هستند کسانی که تنگنظر و بدمعامله و بخیل و احتکارکننده اند، که تنها با زورگوئی به سود خود می اندیشند. و کالا را به هر قیمتی که می خواهند می فروشند، که این سودجوئی و گران فروشی برای همه افراد جامعه زیانبار، و عیب بزرگی بر زمامدار است. پس از احتکار کالا جلوگیری کن، که رسول خدا (ص) از آن جلوگیری می کرد، باید خرید و فروش در جامعه اسلامی، به سادگی و با موازین عدالت انجام گیرد، با نرخهایی که بر فروشنده و خریدار زیانی نرساند، کسی که پس از منع تو احتکار کند، او را کیفر ده تا عبرت دیگران شود اما در کیفر او اسراف نکن.

سپس خدا را! خدا را! در خصوص طبقات پایین و محروم جامعه که هیچ چاره ای ندارند، از زمین گیران، نیازمندان، گرفتاران، دردمندان، همانا در این طبقه محروم گروهی خویشتن داری نموده، و گروهی به گدایی دست نیاز برمی دارند، پس برای خدا پاسدار حقی باش که خداوند برای این طبقه معین فرموده است،

بخشی از بیت المال، و بخشی از غله های زمینهای غنیمتی اسلام را در هر شهری به طبقات پایین اختصاص ده، زیرا برای دورترین مسلمانان همانند نزدیکترینشان سهمی مساوی وجود دارد و تو مسوول رعایت آن می باشی، مبادا سرمستی حکومت تو را از رسیدگی به آنان بازدارد، که هرگز انجام کارهای فراوان و مهم عذری برای ترک مسوولیتهای کوچک تر نخواهد بود، همواره در فکر مشکلات آنان باش، و از آنان روی برمگردان،

به ویژه امور کسانی را از آنان بیشتر رسیدگی کن که از کوچکی به چشم نمی آیند و دیگران آنان را کوچک می شمارند و کمتر به تو دسترسی دارند، برای این گروه از افراد مورد اطمینان خود که خداترس و فروتنند انتخاب کن، تا پیرامونشان تحقیق و مسائل آنان را به تو گزارش کنند.

سپس در رفع مشکلاتشان بگونه ای عمل کن که در پیشگاه خدا عذری داشته باشی، زیرا این گروه، در میان رعیت بیشتر از دیگران به عدالت نیازمندند، و حق آنان را بگونه ای بپرداز که در نزد خدا معذور باشی، از یتیمان خردسال، و پیران سالخورده که راه چاره ای ندارند. و دست نیاز برنمی دارند، پیوسته دلجویی کن که مسوولیتی سنگین بر دوش زمامداران است.

www.naseriye.com

اگرچه حق، تمامش سنگین است اما خدا آن را بر مردمی آسان می کند که آخرت می طلبند، نفس را به شکیبایی وامی دارند، و به وعده های پروردگار اطمینان دارند.

پس بخشی از وقت خود را به کسانی اختصاص ده که به تو نیاز دارند، تا شخصا به امور آنان رسیدگی نمایی، و در مجلس عمومی با آنان بنشین و در برابر خدایی که تو را آفریده فروتن باش، و سربازان و یاران و نگهبانان خود را از سر راهشان دور کن تا سخنگوی آنان بدون اضطراب در سخن گفتن با تو گفتگو کند، من از رسول خدا (ص) بارها شنیدم که می فرمود: (ملتی که حق ناتوانان را از زورمندان، بی اضطراب و بهانه ای بازنستاند، رستگار نخواهد شد.) پس درشتی و سخنان ناهموار آنان را بر خود هموار کن، و تنگخویی و خود بزرگ بینی را از خود دور ساز تا خدا درهای رحمت خود را به روی تو بگشاید، و تو را پاداش اطاعت ببخشاید، آنچه به مردم می بخشی بر تو گوارا باشد، و اگر چیزی را از کسی باز می داری با مهربانی و پوزش خواهی همراه باشد.

اخلاق اختصاصی رهبری بخشی از کارها بگونه ای است که خود باید انجام دهی، مانند پاسخ دادن به کارگزاران دولتی، در آنجا که منشیان تو از پاسخ دادن به آنها درمانده اند و دیگر، برآوردن نیاز مردم در همان روزی که به تو عرضه می دارند، و یارانت در رفع نیاز آنان ناتوانند،

کار هر روز را در همان روز انجام ده، زیرا هر روزی، کاری مخصوص به خود دارد. نیکوترین وقتها و بهترین ساعات شب و روزت را برای خود و خدای خود انتخاب کن، اگرچه همه وقت برای خداست، آنگاه که نیت درست و رعیت در آسایش قرار داشته باشد.

از کارهایی که به خدا اختصاص دارد و باید بااخلاص انجام دهی، انجام واجباتی است که ویژه پروردگار است، پس در بخشی از شب و روز، تن را به پرستش خدا اختصاص ده، و آنچه تو را به خدا نزدیک می کند بی عیب و نقصانی انجام ده، اگر چه دچار خستگی جسم شوی.

هنگامی که نماز به جماعت می خوانی، نه با طولانی کردن نماز مردم را بپراکنی و نه آنکه آن را تباه سازی، زیرا در میان مردم، بیمار یا صاحب حاجتی وجود دارد، آنگاه که پیامبر (ص) مرا به یمن می فرستاد از او پرسیدم، با مردم چگونه نماز بخوانم؟ فرمود: در حد توان ناتوانان نماز بگذار و بر مومنان مهربان باش.

www.naseriye.com

هیچگاه خود را فراوان از مردم پنهان مدار، که پنهان بودن والیان، نمونه ای از تنگخویی و کم اطلاعی در امور جامعه می باشد. نهان شدن از رعیت، زمامداران را از دانستن آنچه بر آنان پوشیده است باز می دارد، پس کار بزرگ، اندک، و کار اندک بزرگ جلوه می کند، زیبا زشت، و زشت زیبا می نماید، و باطل به لباس حق درآید، همانا زمامدار، آنچه را که مردم از او پوشیده دارند نمی داند، و حق را نیز نشانه ای نباشد تا با آن راست از دروغ شناخته شود، و تو به هر حال یکی از آن دو نفر می باشی: یا خود را برای جانبازی در راه حق آماده کردی پس نسبت به حق واجبی که باید بپردازی یا کار نیکی که باید انجام دهی ترسی نداری، پس چرا خود را پنهان می داری؟ و یا مردی بخیل و تنگ نظری، پس مردم چون تو را بنگرند مایوس شده از درخواست کردن بازمانند. با اینکه بسیاری از نیازمندیهای مردم رنجی برای تو نخواهد داشت، که شکایت از ستم دارند یا خواستار عدالتند، یا در خرید و فروش خواهان انصافند.

اخلاق رهبری با خویشاوندان همانا زمامداران را خواص و نزدیکانی است که خودخواه و چپاولگرند، و در معاملات انصاف ندارند، ریشه ستمکاریشان را با بریدن اسباب آن بخشکان، و به هیچکدام از اطرافیان و خویشاوندانت زمین را واگذار مکن، و بگونه ای با آنان رفتار کن که قراردادی به سودشان منعقد نگردد که به مردم زیان رساند، مانند آبیاری مزارع، یا زراعت مشترک، که هزینه های آن را بر دیگران تحمیل کنند، در آن صورت سودش برای آنان، و عیب و ننگش در دنیا و آخرت برای تو است. حق را مال هر کس که باشد، نزدیک یا دور بپرداز، و در این کار شکیبا باش، و این شکیبایی را به حساب خدا بگذار، گرچه اجرای حق مشکلاتی برای نزدیکانت فراهم آورد، تحمل سنگینی آن را به یاد قیامت بر خود هموار ساز. و هرگاه رعیت بر تو بدگمان گردد، افشاگری نموده عذر خویش را آشکارا در میان بگذار، و با اینکار از بدگمانی نجاتشان ده، که این کار ریاضتی برای خودسازی تو، و مهربانی کردن نسبت به رعیت است، و این پوزش خواهی تو آنان را به حق وامی دارد.

روش برخورد با دشمن هرگز پیشنهاد صلح از طرف دشمن را که خشنودی خدا در آن است رد مکن، که آسایش رزمندگان، و آرامش فکری تو، و امنیت کشور در صلح تامین می گردد.

لکن زنهار! زنهار! از دشمن خود پس از آشتی کردن، زیرا گاهی دشمن نزدیک می شود تا غافلگیر کند، پس دوراندیش باش، و خوشبینی خود را متهم کن.

www.naseriye.com

حال اگر پیمانی بین تو و دشمن منعقد گردید، یا در پناه خود او را امان دادی، به عهد خویش وفادار باش، و آنچه برعهده گرفتی امانت دار باش، و جان خود را سپر پیمان خود گردان، زیرا هیچ یک از واجبات الهی همانند وفای به عهد نیست که همه مردم جهان با تمام اختلافاتی که در افکار و تمایلات دارند، در آن اتفاق نظر داشته باشند.

تا آنجا که مشرکین زمان جاهلیت به عهد و پیمانی که با مسلمانان داشتند وفادار بودند، زیرا که آینده ناگوار پیمان شکنی را آزمودند، پس هرگز پیمان شکن مباش، و در عهد خود خیانت مکن، و دشمن را فریب مده، زیرا کسی جز نادان بدکار، بر خدا گستاخی روا نمی دارد، خداوند عهد و پیمانی که با نام او شکل می گیرد با رحمت خود مایه آسایش بندگان، و پناهگاه امنی برای پناه آورندگان قرار داده است، تا همگان به حریم امن آن روی بیاورند.

پس فساد، خیانت، فریب، در عهد و پیمان راه ندارد، مبادا قراردادی را امضا کنی که در آن برای دغلکاری و فریب راههایی وجود دارد، و پس از محکم کاری و دقت در قرارداد نامه، دست از بهانه جویی بردار، مبادا مشکلات پیمانی که بر عهده ات قرار گرفته، و خدا آن را بر گردنت نهاده، تو را به پیمان شکنی وادارد، زیرا شکیبایی تو در مشکلات پیمانها که امید پیروزی در آینده را به همراه دارد، بهتر از پیمان شکنی است که از کیفر آن می ترسی، و در دنیا و آخرت نمی توانی پاسخ گوی پیمان شکنی باشی.

هشدارها

اول- هشدار از خون ناحق از خونریزی بپرهیز، و از خون ناحق پروا کن، که هیچ چیز همانند خون ناحق کیفر الهی را نزدیک، مجازات را بزرگ، و نابودی نعمتها را سرعت ، و زوال حکومت را نزدیک نمی گرداند، و روز قیامت خدای سبحان قبل از رسیدگی اعمال بندگان، نسبت به خونهای ناحق ریخته شده داوری خواهد کرد، پس با ریختن خونی حرام، حکومت خود را تقویت مکن. زیرا خون ناحق حکومت را سست، و پست، و بنیاد آن را برکنده به دیگری منتقل سازد، و تو، نه در نزد من، و نه در پیشگاه خداوند، عذری در خون ناحق نخواهی داشت چرا که کیفر آن قصاص است و از آن گریزی نیست، اگر به خطا خون کسی ریختی، یا تازیانه یا شمشیر، یا دستت دچار تندروی شد، که گاه مشتی سبب

www.naseriye.com

کشتن کسی می گردد، چه رسد به بیش از آن، مبادا غرور قدرت تو را از پرداخت خونبها به بازماندگان مقتول باز دارد!

دوم- هشدار از خودپسندی مبادا هرگز! دچار خودپسندی گردی! و به خوبیهای خود اطمینان کنی، و ستایش را دوست داشته باشی، که اینها همه از بهترین فرصتهای شیطان برای هجوم آوردن به توست، و کردار نیک، نیکوکاران را نابود سازد.

سوم- هشدار از منت گذاری مبادا هرگز! با خدمتهایی که انجام دادی بر مردم منت گذاری، یا آن چه را انجام داده ای بزرگ بشماری، یا مردم را وعده ای داده، سپس خلف وعده نمایی، منت نهادن، پاداش نیکوکاری را از بین می برد، و کاری را بزرگ شمردن، نور حق را خاموش گرداند، و خلاف وعده عمل کردن، خشم خدا و مردم را برمی انگیزاند که خدای بزرگ فرمود: (دشمنی بزرگ نزد خدا آنکه بگویید و عمل نکنید.)

چهارم- هشدار از شتابزدگی مبادا هرگز! در کاری که وقت آن فرا نرسیده شتاب کنی، یا کاری که وقت آن رسیده سستی ورزی، و یا در چیزی که روشن نیست ستیزه جویی نمایی و یا در کارهای روشن کوتاهی کنی، تلاش کن تا هر کاری را در جای خود، و در زمان مخصوص به خود، انجام دهی.

پنجم- هشدار از امتیازخواهی مبادا هرگز! در آنچه که با مردم مساوی هستی امتیازی خواهی، و از اموری که بر همه روشن است، غفلت نداشته باش، زیرا به هر حال نسبت به آن دربرابر مردم مسئولی، و به زودی پرده از کارها یک سو رود، و انتقام ستمدیده از تو باز می گیرند، باد غرورت، جوشش خشمت، تجاوز دستت، تندی زبانت، را در اختیار خود گیر، و با پرهیز از شتابزدگی، و فروخوردن خشم، خود را آرامش ده تا خشم فرونشیند و اختیار نفس در دست تو باشد. و تو بر نفس مسلط نخواهی شد مگر با یاد فراوان قیامت، و بازگشت به سوی خدا.

آنچه بر تو لازم است آن که، حکومتهای دادگستر پیشین، سنتهای باارزش گذشتگان، روشهای پسندیده رفتگان، و آثار پیامبر (ص) و واجباتی که در کتاب خداست، را همواره به یاد آوری، و به آنچه ما عمل کرده ایم پیروی کنی، و برای پیروی از فرامین این عهدنامه ای که برای تو نوشته ام، و با آن حجت را بر تو تمام کرده ام، تلاش کن، زیرا اگر نفس سرکشی کرد و بر تو چیره شد عذری نزد من نداشته باشی.

www.naseriye.com

از خداوند بزرگ با رحمت گسترده، و قدرت برترش در انجام تمام خواسته ها، درخواست می کنیم که به آنچه موجب خشنودی اوست ما و تو را موفق فرماید، که نزد او و خلق او، دارای عذری روشن باشیم، برخوردار از ستایش بندگان، یادگار نیک در شهرها، رسیدن به همه نعمتها، و کرامتها بوده، و اینکه پایان عمر من و تو را به شهادت و رستگاری ختم فرماید، که همانا به سوی او باز می گردیم، با درود به پیامبر اسلام (ص) و اهل بیت پاکیزه و پاک او، درودی فراوان و پیوسته. با درود.

www.naseriye.com

عهد الإمام علي عليه السلام لمالك الأشتر

بِسمِ اللهِ الرَّحمنِ الرَّحيم

هَذَا مَا أَمَرَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ عَلِي أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مَالِک بْنَ الْحَارِثِ الْأَشْتَرَ فِي عَهْدِهِ إِلَيهِ حِينَ وَلَّاهُ مِصْرَ جِبَايَةَ خَرَاجِهَا وَ جِهَادَ عَدُوِّهَا وَ اسْتِصْلَاحَ أَهْلِهَا وَ عِمَارَةَ بِلَادِهَا أَمَرَهُ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ إِيثَارِ طَاعَتِهِ وَ اتِّبَاعِ مَا أَمَرَ بِهِ فِي كِتَابِهِ مِنْ فَرَائِضِهِ وَ سُنَنِهِ الَّتِي لَا يسْعَدُ أَحَدٌ إِلَّا بِاتِّبَاعِهَا وَ لَا يشْقَى إِلَّا مَعَ جُحُودِهَا وَ إِضَاعَتِهَا وَ أَنْ ينْصُرَ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بِقَلْبِهِ وَ يدِهِ وَ لِسَانِهِ فَإِنَّهُ جَلَّ اسْمُهُ قَدْ تَكَفَّلَ بِنَصْرِ مَنْ نَصَرَهُ وَ إِعْزَازِ مَنْ أَعَزَّهُ وَ أَمَرَهُ أَنْ يكسِرَ نَفْسَهُ مِنَ الشَّهَوَاتِ وَ يزَعَهَا عِنْدَ الْجَمَحَاتِ فَإِنَّ النَّفْسَ أَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ اللَّهُ ثُمَّ اعْلَمْ يا مَالِک أَنِّي قَدْ وَجَّهْتُک إِلَى بِلَادٍ قَدْ جَرَتْ عَلَيهَا دُوَلٌ قَبْلَک مِنْ عَدْلٍ وَ جَوْرٍ وَ أَنَّ النَّاسَ ينْظُرُونَ مِنْ أُمُورِک فِي مِثْلِ مَا كنْتَ تَنْظُرُ فِيهِ مِنْ أُمُورِ الْوُلَاةِ قَبْلَک وَ يقُولُونَ فِيک مَا كنْتَ تَقُولُ فِيهِمْ وَ إِنَّمَا يسْتَدَلُّ عَلَى الصَّالِحِينَ بِمَا يجْرِي اللَّهُ لَهُمْ عَلَى أَلْسُنِ عِبَادِهِ فَلْيكُنْ أَحَبَّ الذَّخَائِرِ إِلَيک ذَخِيرَةُ الْعَمَلِ الصَّالِحِ فَامْلِک هَوَاک وَ شُحَّ بِنَفْسِک عَمَّا لَا يحِلُّ لَک فَإِنَّ الشُّحَّ بِالنَّفْسِ الْإِنْصَافُ مِنْهَا فِيمَا أَحَبَّتْ أَوْ كرِهَتْ وَ أَشْعِرْ قَلْبَک الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيةِ وَ الْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَ اللُّطْفَ بِهِمْ وَ لَا تكُونَنَّ عَلَيهِمْ سَبُعاً ضَارِياً تَغْتَنِمُ أَكلَهُمْ فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ إِمَّا أَخٌ لَک فِي الدِّينِ وَ إِمَّا نَظِيرٌ لَک فِي الْخَلْقِ يفْرُطُ مِنْهُمُ الزَّلَلُ وَ تَعْرِضُ لَهُمُ الْعِلَلُ وَ يؤْتَى عَلَى أَيدِيهِمْ فِي الْعَمْدِ وَ الْخَطَإِ فَأَعْطِهِمْ مِنْ عَفْوِک وَ صَفْحِک مِثْلِ الَّذِي تُحِبُّ وَ تَرْضَى أَنْ يعْطِيک اللَّهُ مِنْ عَفْوِهِ وَ صَفْحِهِ فَإِنَّک فَوْقَهُمْ وَ وَالِي الْأَمْرِ عَلَيک فَوْقَک وَ اللَّهُ فَوْقَ مَنْ وَلَّاک وَ قَدِ اسْتَكْفَاک أَمْرَهُمْ وَ ابْتَلَاک بِهِمْ وَ لَا تَنْصِبَنَّ نَفْسَک لِحَرْبِ اللَّهِ فَإِنَّهُ لَا يدَ لَک بِنِقْمَتِهِ وَ لَا غِنَى بِک عَنْ عَفْوِهِ وَ رَحْمَتِهِ وَ لَا تَنْدَمَنَّ عَلَى عَفْوٍ وَ لَا تَبْجَحَنَّ بِعُقُوبَةٍ وَ لَا تُسْرِعَنَّ إِلَى بَادِرَةٍ وَجَدْتَ مِنْهَا مَنْدُوحَةً وَ لَا تَقُولَنَّ إِنِّي مُؤَمَّرٌ آمُرُ فَأُطَاعُ فَإِنَّ ذَلِک إِدْغَالٌ فِي الْقَلْبِ وَ مَنْهَكَةٌ لِلدِّينِ وَ تَقَرُّبٌ مِنَ الْغِيرِ وَ إِذَا أَحْدَثَ لَک مَا أَنْتَ فِيهِ مِنْ سُلْطَانِک أُبَّهَةً أَوْ مَخِيلَةً فَانْظُرْ إِلَى عِظَمِ مُلْک اللَّهِ فَوْقَک وَ قُدْرَتِهِ مِنْک عَلَى مَا لَا تَقْدِرُ عَلَيهِ مِنْ نَفْسِک فَإِنَّ ذَلِک يطَامِنُ إِلَيک مِنْ طِمَاحِک وَ يكُفُّ عَنْک مِنْ غَرْبِک وَ يفِيءُ إِلَيک بِمَا عَزَبَ عَنْک مِنْ عَقْلِک إِياک وَ مُسَامَاةَ اللَّهِ فِي عَظَمَتِهِ وَ التَّشَبُّهَ بِهِ فِي جَبَرُوتِهِ فَإِنَّ اللَّهَ يذِلُّ كلَّ جَبَّارٍ وَ يهِينُ كلَّ مُخْتَالٍ أَنْصِفِ اللَّهَ وَ أَنْصِفِ النَّاسَ مِنْ نَفْسِک وَ مِنْ خَاصَّةِ أَهْلِک وَ مَنْ لَک فِيهِ هَوًى مِنْ رَعِيتِک فَإِنَّک إِلَّا تَفْعَلْ تَظْلِمْ وَ مَنْ ظَلَمَ عِبَادَ اللَّهِ كانَ اللَّهُ خَصْمَهُ دُونَ عِبَادِهِ وَ مَنْ خَاصَمَهُ اللَّهُ أَدْحَضَ حُجَّتَهُ وَ كانَ لِلَّهِ حَرْباً حَتَّى ينْزِعَ أَوْ يتُوبَ وَ لَيسَ شَيءٌ أَدْعَى إِلَى تَغْيِيرِ نِعْمَةِ اللَّهِ وَ تَعْجِيلِ نِقْمَتِهِ مِنْ إِقَامَةٍ عَلَى ظُلْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ دَعْوَةَ الْمُضْطَهَدِينَ وَ هُوَ لِلظَّالِمِينَ بِالْمِرْصَادِ وَ لْيكُنْ أَحَبَّ الْأُمُورِ إِلَيک أَوْسَطُهَا فِي الْحَقِّ وَ أَعَمُّهَا فِي الْعَدْلِ وَ أَجْمَعُهَا لِرِضَى الرَّعِيةِ فَإِنَّ سُخْطَ الْعَامَّةِ يجْحِفُ بِرِضَى الْخَاصَّةِ وَ إِنَّ سُخْطَ الْخَاصَّةِ يغْتَفَرُ مَعَ رِضَى الْعَامَّةِ وَ لَيسَ أَحَدٌ مِنَ الرَّعِيةِ أَثْقَلَ عَلَى الْوَالِي مَئُونَةً فِي الرَّخَاءِ وَ أَقَلَّ مَعُونَةً لَهُ فِي الْبَلَاءِ وَ أَكرَهَ لِلْإِنْصَافِ وَ أَسْأَلَ بِالْإِلْحَافِ وَ أَقَلَّ

www.naseriye.com

شُكراً عِنْدَ الْإِعْطَاءِ وَ أَبْطَأَ عُذْراً عِنْدَ الْمَنْعِ وَ أَضْعَفَ صَبْراً عِنْدَ مُلِمَّاتِ الدَّهْرِ مِنْ أَهْلِ الْخَاصَّةِ وَ إِنَّمَا عِمَادُ الدِّينِ وَ جِمَاعُ الْمُسْلِمِينَ وَ الْعُدَّةُ لِلْأَعْدَاءِ الْعَامَّةُ مِنَ الْأُمَّةِ فَلْيَكُنْ صِغْوُكَ لَهُمْ وَ مَيْلُكَ مَعَهُمْ وَ لْيَكُنْ أَبْعَدَ رَعِيَّتِكَ مِنْكَ وَ أَشْنَأَهُمْ عِنْدَكَ أَطْلَبُهُمْ لِمَعَايِبِ النَّاسِ فَإِنَّ فِي النَّاسِ عُيُوباً الْوَالِي أَحَقُّ مَنْ سَتَرَهَا فَلَا تَكْشِفَنَّ عَمَّا غَابَ عَنْكَ مِنْهَا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ تَطْهِيرُ مَا ظَهَرَ لَكَ وَ اللَّهُ يَحْكُمُ عَلَى مَا غَابَ عَنْكَ فَاسْتُرِ الْعَوْرَةَ مَا اسْتَطَعْتَ يَسْتُرِ اللَّهُ مِنْكَ مَا تُحِبُّ سَتْرَهُ مِنْ رَعِيَّتِكَ أَطْلِقْ عَنِ النَّاسِ عُقْدَةَ كُلِّ حِقْدٍ وَ اقْطَعْ عَنْكَ سَبَبَ كُلِّ وِتْرٍ وَ تَغَابَ عَنْ كُلِّ مَا لَا يَضِحُ لَكَ وَ لَا تَعْجَلَنَّ إِلَى تَصْدِيقِ سَاعٍ فَإِنَّ السَّاعِيَ غَاشٌّ وَ إِنْ تَشَبَّهَ بِالنَّاصِحِينَ وَ لَا تُدْخِلَنَّ فِي مَشُورَتِكَ بَخِيلًا يَعْدِلُ بِكَ عَنِ الْفَضْلِ وَ يَعِدُكَ الْفَقْرَ وَ لَا جَبَاناً يُضْعِفُكَ عَنِ الْأُمُورِ وَ لَا حَرِيصاً يُزَيِّنُ لَكَ الشَّرَهَ بِالْجَوْرِ فَإِنَّ الْبُخْلَ وَ الْجُبْنَ وَ الْحِرْصَ غَرَائِزُ شَتَّى يَجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ بِاللَّهِ إِنَّ شَرَّ وُزَرَائِكَ مَنْ كَانَ لِلْأَشْرَارِ قَبْلَكَ وَزِيراً وَ مَنْ شَرِكَهُمْ فِي الْآثَامِ فَلَا يَكُونَنَّ لَكَ بِطَانَةً فَإِنَّهُمْ أَعْوَانُ الْأَئِمَّةِ وَ إِخْوَانُ الظَّلَمَةِ وَ أَنْتَ وَاجِدٌ مِنْهُمْ خَيْرَ الْخَلَفِ مِمَّنْ لَهُ مِثْلُ آرَائِهِمْ وَ نَفَاذِهِمْ وَ لَيْسَ عَلَيْهِ مِثْلُ آصَارِهِمْ وَ أَوْزَارِهِمْ وَ آثَامِهِمْ مِمَّنْ لَمْ يُعَاوِنْ ظَالِماً عَلَى ظُلْمِهِ وَ لَا آثِماً عَلَى إِثْمِهِ أُولَئِكَ أَخَفُّ عَلَيْكَ مَئُونَةً وَ أَحْسَنُ لَكَ مَعُونَةً وَ أَحْنَى عَلَيْكَ عَطْفاً وَ أَقَلُّ لِغَيْرِكَ إِلْفاً فَاتَّخِذْ أُولَئِكَ خَاصَّةً لِخَلَوَاتِكَ وَ حَفَلَاتِكَ ثُمَّ لْيَكُنْ آثَرُهُمْ عِنْدَكَ أَقْوَلَهُمْ بِمُرِّ الْحَقِّ لَكَ وَ أَقَلَّهُمْ مُسَاعَدَةً فِيمَا يَكُونُ مِنْكَ مِمَّا كَرِهَ اللَّهُ لِأَوْلِيَائِهِ وَاقِعاً ذَلِكَ مِنْ هَوَاكَ حَيْثُ وَقَعَ وَ الْصَقْ بِأَهْلِ الْوَرَعِ وَ الصِّدْقِ ثُمَّ رُضْهُمْ عَلَى أَلَّا يُطْرُوكَ وَ لَا يُبْجَحُوكَ بِبَاطِلٍ لَمْ تَفْعَلْهُ فَإِنَّ كَثْرَةَ الْإِطْرَاءِ تُحْدِثُ الزَّهْوَ وَ تُدْنِي مِنَ الْعِزَّةِ وَ لَا يَكُونَنَّ الْمُحْسِنُ وَ الْمُسِيءُ عِنْدَكَ بِمَنْزِلَةٍ سَوَاءٍ فَإِنَّ فِي ذَلِكَ تَزْهِيداً لِأَهْلِ الْإِحْسَانِ فِي الْإِحْسَانِ وَ تَدْرِيباً لِأَهْلِ الْإِسَاءَةِ عَلَى الْإِسَاءَةِ وَ أَلْزِمْ كُلًّا مِنْهُمْ مَا أَلْزَمَ نَفْسَهُ وَ اعْلَمْ أَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ بِأَدْعَى إِلَى حُسْنِ ظَنِّ رَاعٍ بِرَعِيَّتِهِ مِنْ إِحْسَانِهِ إِلَيْهِمْ وَ تَخْفِيفِهِ الْمَئُونَاتِ عَلَيْهِمْ وَ تَرْكِ اسْتِكْرَاهِهِ إِيَّاهُمْ عَلَى مَا لَيْسَ لَهُ قِبَلَهُمْ فَلْيَكُنْ مِنْكَ فِي ذَلِكَ أَمْرٌ يَجْتَمِعُ لَكَ بِهِ حُسْنُ الظَّنِّ بِرَعِيَّتِكَ فَإِنَّ حُسْنَ الظَّنِّ يَقْطَعُ عَنْكَ نَصَباً طَوِيلًا وَ إِنَّ أَحَقَّ مَنْ حَسُنَ ظَنُّكَ بِهِ لَمَنْ حَسُنَ بَلَاؤُكَ عِنْدَهُ وَ إِنَّ أَحَقَّ مَنْ سَاءَ ظَنُّكَ بِهِ لَمَنْ سَاءَ بَلَاؤُكَ عِنْدَهُ وَ لَا تَنْقُضْ سُنَّةً صَالِحَةً عَمِلَ بِهَا صُدُورُ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَ اجْتَمَعَتْ بِهَا الْأُلْفَةُ وَ صَلَحَتْ عَلَيْهَا الرَّعِيَّةُ وَ لَا تُحْدِثَنَّ سُنَّةً تَضُرُّ بِشَيْءٍ مِنْ مَاضِي تِلْكَ السُّنَنِ فَيَكُونَ الْأَجْرُ لِمَنْ سَنَّهَا وَ الْوِزْرُ عَلَيْكَ بِمَا نَقَضْتَ مِنْهَا وَ أَكْثِرْ مُدَارَسَةَ الْعُلَمَاءِ وَ مُنَاقَشَةَ الْحُكَمَاءِ فِي تَثْبِيتِ مَا صَلَحَ عَلَيْهِ أَمْرُ بِلَادِكَ وَ إِقَامَةِ مَا اسْتَقَامَ بِهِ النَّاسُ قَبْلَكَ وَ اعْلَمْ أَنَّ الرَّعِيَّةَ طَبَقَاتٌ لَا يَصْلُحُ بَعْضُهَا إِلَّا بِبَعْضٍ وَ لَا غِنَى بِبَعْضِهَا عَنْ بَعْضٍ فَمِنْهَا جُنُودُ اللَّهِ وَ مِنْهَا كُتَّابُ الْعَامَّةِ وَ الْخَاصَّةِ وَ مِنْهَا قُضَاةُ الْعَدْلِ وَ مِنْهَا عُمَّالُ الْإِنْصَافِ وَ الرِّفْقِ وَ مِنْهَا أَهْلُ الْجِزْيَةِ وَ الْخَرَاجِ مِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ وَ مُسْلِمَةِ النَّاسِ وَ مِنْهَا التُّجَّارُ وَ أَهْلُ الصِّنَاعَاتِ وَ مِنْهَا الطَّبَقَةُ السُّفْلَى مِنْ ذَوِي الْحَاجَةِ وَ الْمَسْكَنَةِ وَ كُلٌّ قَدْ سَمَّى اللَّهُ لَهُ سَهْمَهُ وَ وَضَعَ عَلَى حَدِّهِ فَرِيضَةً فِي كِتَابِهِ أَوْ سُنَّةِ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) عَهْداً مِنْهُ عِنْدَنَا مَحْفُوظاً فَالْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ حُصُونُ الرَّعِيَّةِ وَ زَيْنُ الْوُلَاةِ وَ عِزُّ الدِّينِ وَ سُبُلُ الْأَمْنِ وَ لَيْسَ تَقُومُ الرَّعِيَّةُ إِلَّا بِهِمْ ثُمَّ لَا قِوَامَ لِلْجُنُودِ إِلَّا بِمَا يُخْرِجُ اللَّهُ لَهُمْ مِنَ الْخَرَاجِ الَّذِي يَقْوَوْنَ بِهِ

www.naseriye.com

عَلَى جِهَادِ عَدُوِّهِمْ وَ يعْتَمِدُونَ عَلَيهِ فِيمَا يصْلِحُهُمْ وَ يكونُ مِنْ وَرَاءِ حَاجَتِهِمْ ثُمَّ لَا قِوَامَ لِهَذَينِ الصِّنْفَينِ إِلَّا بِالصِّنْفِ الثَّالِثِ مِنَ الْقُضَاةِ وَ الْعُمَّالِ وَ الْكتَّابِ لِمَا يحْكمُونَ مِنَ الْمَعَاقِدِ وَ يجْمَعُونَ مِنَ الْمَنَافِعِ وَ يؤْتَمَنُونَ عَلَيهِ مِنْ خَوَاصِّ الْأُمُورِ وَ عَوَامِّهَا وَ لَا قِوَامَ لَهُمْ جَمِيعاً إِلَّا بِالتُّجَّارِ وَ ذَوِي الصِّنَاعَاتِ فِيمَا يجْتَمِعُونَ عَلَيهِ مِنْ مَرَافِقِهِمْ وَ يقِيمُونَهُ مِنْ أَسْوَاقِهِمْ وَ يكفُونَهُمْ مِنَ التَّرَفُّقِ بِأَيدِيهِمْ مَا لَا يبْلُغُهُ رِفْقُ غَيرِهِمْ ثُمَّ الطَّبَقَةُ السُّفْلَى مِنْ أَهْلِ الْحَاجَةِ وَ الْمَسْكنَةِ الَّذِينَ يحِقُّ رِفْدُهُمْ وَ مَعُونَتُهُمْ وَ فِي اللَّهِ لِكلٍّ سَعَةٌ وَ لِكلٍّ عَلَى الْوَالِي حَقٌّ بِقَدْرِ مَا يصْلِحُهُ وَ لَيسَ يخْرُجُ الْوَالِي مِنْ حَقِيقَةِ مَا أَلْزَمَهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِک إِلَّا بِالِاهْتِمَامِ وَ الِاسْتِعَانَةِ بِاللَّهِ وَ تَوْطِينِ نَفْسِهِ عَلَى لُزُومِ الْحَقِّ وَ الصَّبْرِ عَلَيهِ فِيمَا خَفَّ عَلَيهِ أَوْ ثَقُلَ فَوَلِّ مِنْ جُنُودِک أَنْصَحَهُمْ فِي نَفْسِک لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِإِمَامِک وَ أَنْقَاهُمْ جَيباً وَ أَفْضَلَهُمْ حِلْماً مِمَّنْ يبْطِئُ عَنِ الْغَضَبِ وَ يسْتَرِيحُ إِلَى الْعُذْرِ وَ يرْأَفُ بِالضُّعَفَاءِ وَ ينْبُو عَلَى الْأَقْوِياءِ وَ مِمَّنْ لَا يثِيرُهُ الْعُنْفُ وَ لَا يقْعُدُ بِهِ الضَّعْفُ ثُمَّ الْصَقْ بِذَوِي الْمُرُوءَاتِ وَ الْأَحْسَابِ وَ أَهْلِ الْبُيوتَاتِ الصَّالِحَةِ وَ السَّوَابِقِ الْحَسَنَةِ ثُمَّ أَهْلِ النَّجْدَةِ وَ الشَّجَاعَةِ وَ السَّخَاءِ وَ السَّمَاحَةِ فَإِنَّهُمْ جِمَاعٌ مِنَ الْكرَمِ وَ شُعَبٌ مِنَ الْعُرْفِ ثُمَّ تَفَقَّدْ مِنْ أُمُورِهِمْ مَا يتَفَقَّدُ الْوَالِدَانِ مِنْ وَلَدِهِمَا وَ لَا يتَفَاقَمَنَّ فِي نَفْسِک شَيءٌ قَوَّيتَهُمْ بِهِ وَ لَا تَحْقِرَنَّ لُطْفاً تَعَاهَدْتَهُمْ بِهِ وَ إِنْ قَلَّ فَإِنَّهُ دَاعِيةٌ لَهُمْ إِلَى بَذْلِ النَّصِيحَةِ لَک وَ حُسْنِ الظَّنِّ بِک وَ لَا تَدَعْ تَفَقُّدَ لَطِيفِ أُمُورِهِمُ اتِّكالًا عَلَى جَسِيمِهَا فَإِنَّ لِلْيسِيرِ مِنْ لُطْفِک مَوْضِعاً ينْتَفِعُونَ بِهِ وَ لِلْجَسِيمِ مَوْقِعاً لَا يسْتَغْنُونَ عَنْهُ وَ لْيكنْ آثَرُ رُءُوسِ جُنْدِک عِنْدَک مَنْ وَاسَاهُمْ فِي مَعُونَتِهِ وَ أَفْضَلَ عَلَيهِمْ مِنْ جِدَتِهِ بِمَا يسَعُهُمْ وَ يسَعُ مَنْ وَرَاءَهُمْ مِنْ خُلُوفِ أَهْلِيهِمْ حَتَّى يكونَ هَمُّهُمْ هَمّاً وَاحِداً فِي جِهَادِ الْعَدُوِّ فَإِنَّ عَطْفَک عَلَيهِمْ يعْطِفُ قُلُوبَهُمْ عَلَيک وَ إِنَّ أَفْضَلَ قُرَّةِ عَينِ الْوُلَاةِ اسْتِقَامَةُ الْعَدْلِ فِي الْبِلَادِ وَ ظُهُورُ مَوَدَّةِ الرَّعِيةِ وَ إِنَّهُ لَا تَظْهَرُ مَوَدَّتُهُمْ إِلَّا بِسَلَامَةِ صُدُورِهِمْ وَ لَا تَصِحُّ نَصِيحَتُهُمْ إِلَّا بِحِيطَتِهِمْ عَلَى وُلَاةِ الْأُمُورِ وَ قِلَّةِ اسْتِثْقَالِ دُوَلِهِمْ وَ تَرْک اسْتِبْطَاءِ انْقِطَاعِ مُدَّتِهِمْ فَافْسَحْ فِي آمَالِهِمْ وَ وَاصِلْ فِي حُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيهِمْ وَ تَعْدِيدِ مَا أَبْلَى ذَوُو الْبَلَاءِ مِنْهُمْ فَإِنَّ كثْرَةَ الذِّكرِ لِحُسْنِ أَفْعَالِهِمْ تَهُزُّ الشُّجَاعَ وَ تُحَرِّضُ النَّاكلَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ اعْرِفْ لِكلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا أَبْلَى وَ لَا تَضُمَّنَّ بَلَاءَ امْرِئٍ إِلَى غَيرِهِ وَ لَا تُقَصِّرَنَّ بِهِ دُونَ غَايةِ بَلَائِهِ وَ لَا يدْعُوَنَّک شَرَفُ امْرِئٍ إِلَى أَنْ تُعْظِمَ مِنْ بَلَائِهِ مَا كانَ صَغِيراً وَ لَا ضَعَةُ امْرِئٍ إِلَى أَنْ تَسْتَصْغِرَ مِنْ بَلَائِهِ مَا كانَ عَظِيماً وَ ارْدُدْ إِلَى اللَّهِ وَ رَسُولِهِ مَا يضْلِعُک مِنَ الْخُطُوبِ وَ يشْتَبِهُ عَلَيک مِنَ الْأُمُورِ فَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِقَوْمٍ أَحَبَّ إِرْشَادَهُمْ يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ الرَّسُولِ فَالرَّدُّ إِلَى اللَّهِ الْأَخْذُ بِمُحْكمِ كتَابِهِ وَ الرَّدُّ إِلَى الرَّسُولِ الْأَخْذُ بِسُنَّتِهِ الْجَامِعَةِ غَيرِ الْمُفَرِّقَةِ ثُمَّ اخْتَرْ لِلْحُكمِ بَينَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِيتِک فِي نَفْسِک مِمَّنْ لَا تَضِيقُ بِهِ الْأُمُورُ وَ لَا تُمَحِّكهُ الْخُصُومُ وَ لَا يتَمَادَى فِي الزَّلَّةِ وَ لَا يحْصَرُ مِنَ الْفَيءِ إِلَى الْحَقِّ إِذَا عَرَفَهُ وَ لَا تُشْرِفُ نَفْسُهُ عَلَى طَمَعٍ وَ لَا يكتَفِي بِأَدْنَى فَهْمٍ دُونَ أَقْصَاهُ وَ أَوْقَفَهُمْ فِي الشُّبُهَاتِ وَ آخَذَهُمْ بِالْحُجَجِ وَ أَقَلَّهُمْ تَبَرُّماً بِمُرَاجَعَةِ الْخَصْمِ وَ أَصْبَرَهُمْ عَلَى تَكشُّفِ الْأُمُورِ وَ أَصْرَمَهُمْ عِنْدَ اتِّضَاحِ الْحُكمِ مِمَّنْ لَا يزْدَهِيهِ إِطْرَاءٌ وَ لَا يسْتَمِيلُهُ إِغْرَاءٌ وَ أُولَئِک قَلِيلٌ ثُمَّ أَكثِرْ

www.naseriye.com

تَعَاهُدَ قَضَائِهِ وَ افْسَحْ لَهُ فِي الْبَذْلِ مَا يزيلُ عِلَّتَهُ وَ تَقِلُّ مَعَهُ حَاجَتُهُ إِلَى النَّاسِ وَ أَعْطِهِ مِنَ الْمَنْزِلَةِ لَدَيک مَا لَا يطْمَعُ فِيهِ غَيرُهُ مِنْ خَاصَّتِک لِيأْمَنَ بِذَلِک اغْتِيالَ الرِّجَالِ لَهُ عِنْدَک فَانْظُرْ فِي ذَلِک نَظَراً بَلِيغاً فَإِنَّ هَذَا الدِّينَ قَدْ كانَ أَسِيراً فِي أَيدِي الْأَشْرَارِ يعْمَلُ فِيهِ بِالْهَوَى وَ تُطْلَبُ بِهِ الدُّنْيا ثُمَّ انْظُرْ فِي أُمُورِ عُمَّالِک فَاسْتَعْمِلْهُمُ اخْتِبَاراً وَ لَا تُوَلِّهِمْ مُحَابَاةً وَ أَثَرَةً فَإِنَّهُمَا جِمَاعٌ مِنْ شُعَبِ الْجَوْرِ وَ الْخِيانَةِ وَ تَوَخَّ مِنْهُمْ أَهْلَ التَّجْرِبَةِ وَ الْحَياءِ مِنْ أَهْلِ الْبُيوتَاتِ الصَّالِحَةِ وَ الْقَدَمِ فِي الْإِسْلَامِ الْمُتَقَدِّمَةِ فَإِنَّهُمْ أَكرَمُ أَخْلَاقاً وَ أَصَحُّ أَعْرَاضاً وَ أَقَلُّ فِي الْمَطَامِعِ إِشْرَاقاً وَ أَبْلَغُ فِي عَوَاقِبِ الْأُمُورِ نَظَراً ثُمَّ أَسْبِغْ عَلَيهِمُ الْأَرْزَاقَ فَإِنَّ ذَلِک قُوَّةٌ لَهُمْ عَلَى اسْتِصْلَاحِ أَنْفُسِهِمْ وَ غِنًى لَهُمْ عَنْ تَنَاوُلِ مَا تَحْتَ أَيدِيهِمْ وَ حُجَّةٌ عَلَيهِمْ إِنْ خَالَفُوا أَمْرَک أَوْ ثَلَمُوا أَمَانَتَک ثُمَّ تَفَقَّدْ أَعْمَالَهُمْ وَ ابْعَثِ الْعُيونَ مِنْ أَهْلِ الصِّدْقِ وَ الْوَفَاءِ عَلَيهِمْ فَإِنَّ تَعَاهُدَک فِي السِّرِّ لِأُمُورِهِمْ حَدْوَةٌ لَهُمْ عَلَى اسْتِعْمَالِ الْأَمَانَةِ وَ الرِّفْقِ بِالرَّعِيةِ وَ تَحَفَّظْ مِنَ الْأَعْوَانِ فَإِنْ أَحَدٌ مِنْهُمْ بَسَطَ يدَهُ إِلَى خِيانَةٍ اجْتَمَعَتْ بِهَا عَلَيهِ عِنْدَک أَخْبَارُ عُيونِک اكْتَفَيتَ بِذَلِک شَاهِداً فَبَسَطْتَ عَلَيهِ الْعُقُوبَةَ فِي بَدَنِهِ وَ أَخَذْتَهُ بِمَا أَصَابَ مِنْ عَمَلِهِ ثُمَّ نَصَبْتَهُ بِمَقَامِ الْمَذَلَّةِ وَ وَسَمْتَهُ بِالْخِيانَةِ وَ قَلَّدْتَهُ عَارَ التُّهَمَةِ وَ تَفَقَّدْ أَمْرَ الْخَرَاجِ بِمَا يصْلِحُ أَهْلَهُ فَإِنَّ فِي صَلَاحِهِ وَ صَلَاحِهِمْ صَلَاحاً لِمَنْ سِوَاهُمْ وَ لَا صَلَاحَ لِمَنْ سِوَاهُمْ إِلَّا بِهِمْ لِأَنَّ النَّاسَ كلَّهُمْ عِيالٌ عَلَى الْخَرَاجِ وَ أَهْلِهِ وَ لْيكنْ نَظَرُک فِي عِمَارَةِ الْأَرْضِ أَبْلَغَ مِنْ نَظَرِک فِي اسْتِجْلَابِ الْخَرَاجِ لِأَنَّ ذَلِک لَا يدْرَک إِلَّا بِالْعِمَارَةِ وَ مَنْ طَلَبَ الْخَرَاجَ بِغَيرِ عِمَارَةٍ أَخْرَبَ الْبِلَادَ وَ أَهْلَک الْعِبَادَ وَ لَمْ يسْتَقِمْ أَمْرُهُ إِلَّا قَلِيلًا فَإِنْ شَكَوْا ثِقَلًا أَوْ عِلَّةً أَوِ انْقِطَاعَ شِرْبٍ أَوْ بَالَّةً أَوْ إِحَالَةَ أَرْضٍ اغْتَمَرَهَا غَرَقٌ أَوْ أَجْحَفَ بِهَا عَطَشٌ خَفَّفْتَ عَنْهُمْ بِمَا تَرْجُو أَنْ يصْلُحَ بِهِ أَمْرُهُمْ وَ لَا يثْقُلَنَّ عَلَيک شَيءٌ خَفَّفْتَ بِهِ الْمَئُونَةَ عَنْهُمْ فَإِنَّهُ ذُخْرٌ يعُودُونَ بِهِ عَلَيک فِي عِمَارَةِ بِلَادِک وَ تَزْيينِ وِلَايتِک مَعَ اسْتِجْلَابِک حُسْنَ ثَنَائِهِمْ وَ تَبَجُّحِک بِاسْتِفَاضَةِ الْعَدْلِ فِيهِمْ مُعْتَمِداً فَضْلَ قُوَّتِهِمْ بِمَا ذَخَرْتَ عِنْدَهُمْ مِنْ إِجْمَامِک لَهُمْ وَ الثِّقَةَ مِنْهُمْ بِمَا عَوَّدْتَهُمْ مِنْ عَدْلِک عَلَيهِمْ وَ رِفْقِک بِهِمْ فَرُبَّمَا حَدَثَ مِنَ الْأُمُورِ مَا إِذَا عَوَّلْتَ فِيهِ عَلَيهِمْ مِنْ بَعْدُ احْتَمَلُوهُ طَيبَةً أَنْفُسُهُمْ بِهِ فَإِنَّ الْعُمْرَانَ مُحْتَمِلٌ مَا حَمَّلْتَهُ وَ إِنَّمَا يؤْتَى خَرَابُ الْأَرْضِ مِنْ إِعْوَازِ أَهْلِهَا وَ إِنَّمَا يعْوِزُ أَهْلُهَا لِإِشْرَافِ أَنْفُسِ الْوُلَاةِ عَلَى الْجَمْعِ وَ سُوءِ ظَنِّهِمْ بِالْبَقَاءِ وَ قِلَّةِ انْتِفَاعِهِمْ بِالْعِبَرِ ثُمَّ انْظُرْ فِي حَالِ كتَّابِک فَوَلِّ عَلَى أُمُورِک خَيرَهُمْ وَ اخْصُصْ رَسَائِلَک الَّتِي تُدْخِلُ فِيهَا مَكَايدَک وَ أَسْرَارَک بِأَجْمَعِهِمْ لِوُجُوهِ صَالِحِ الْأَخْلَاقِ مِمَّنْ لَا تُبْطِرُهُ الْكرَامَةُ فَيجْتَرِئَ بِهَا عَلَيک فِي خِلَافٍ لَک بِحَضْرَةِ مَلَإٍ وَ لَا تَقْصُرُ بِهِ الْغَفْلَةُ عَنْ إِيرَادِ مُكَاتَبَاتِ عُمَّالِک عَلَيک وَ إِصْدَارِ جَوَابَاتِهَا عَلَى الصَّوَابِ عَنْک فِيمَا يأْخُذُ لَک وَ يعْطِي مِنْک وَ لَا يضْعِفُ عَقْداً اعْتَقَدَهُ لَک وَ لَا يعْجِزُ عَنْ إِطْلَاقِ مَا عُقِدَ عَلَيک وَ لَا يجْهَلُ مَبْلَغَ قَدْرِ نَفْسِهِ فِي الْأُمُورِ فَإِنَّ الْجَاهِلَ بِقَدْرِ نَفْسِهِ يكونُ بِقَدْرِ غَيرِهِ أَجْهَلَ ثُمَّ لَا يكنِ اخْتِيارُک إِيَّاهُمْ عَلَى فِرَاسَتِک وَ اسْتِنَامَتِک وَ حُسْنِ الظَّنِّ مِنْک فَإِنَّ الرِّجَالَ يتَعَرَّضُونَ لِفِرَاسَاتِ الْوُلَاةِ بِتَصَنُّعِهِمْ وَ حُسْنِ خِدْمَتِهِمْ وَ لَيسَ وَرَاءَ ذَلِک مِنَ النَّصِيحَةِ وَ الْأَمَانَةِ شَيءٌ وَ لَكنِ اخْتَبِرْهُمْ بِمَا وُلُّوا لِلصَّالِحِينَ قَبْلَک فَاعْمِدْ لِأَحْسَنِهِمْ كانَ فِي الْعَامَّةِ أَثَراً وَ أَعْرَفِهِمْ بِالْأَمَانَةِ وَجْهاً فَإِنَّ ذَلِک دَلِيلٌ عَلَى نَصِيحَتِک لِلَّهِ وَ لِمَنْ وُلِّيتَ

www.naseriye.com

أَمْرِهِ وَ اجْعَلْ لِرَأْسِ كُلِّ أَمْرٍ مِنْ أُمُورِكَ رَأْساً مِنْهُمْ لَا يُقْهَرُهُ كَبِيرُهَا وَ لَا يَتَشَتَّتُ عَلَيْهِ كَثِيرُهَا وَ مَهْمَا كَانَ فِي كُتَّابِكَ مِنْ عَيْبٍ فَتَغَابَيْتَ عَنْهُ أُلْزِمْتَهُ.

ثُمَّ اسْتَوْصِ بِالتُّجَّارِ وَ ذَوِي الصِّنَاعَاتِ وَ أَوْصِ بِهِمْ خَيراً الْمُقِيمِ مِنْهُمْ وَ الْمُضْطَرِبِ بِمَالِهِ وَ الْمُتَرَفِّقِ بِبَدَنِهِ فَإِنَّهُمْ مَوَادُّ الْمَنَافِعِ وَ أَسْبَابُ الْمَرَافِقِ وَ جُلَّابُهَا مِنَ الْمَبَاعِدِ وَ الْمَطَارِحِ فِي بَرِّكَ وَ بَحْرِكَ وَ سَهْلِكَ وَ جَبَلِكَ وَ حَيْثُ لَا يَلْتَئِمُ النَّاسُ لِمَوَاضِعِهَا وَ لَا يَجْتَرِءُونَ عَلَيْهَا فَإِنَّهُمْ سِلْمٌ لَا تُخَافُ بَائِقَتُهُ وَ صُلْحٌ لَا تُخْشَى غَائِلَتُهُ وَ تَفَقَّدْ أُمُورَهُمْ بِحَضْرَتِكَ وَ فِي حَوَاشِي بِلَادِكَ وَ اعْلَمْ مَعَ ذَلِكَ أَنَّ فِي كَثِيرٍ مِنْهُمْ ضِيقاً فَاحِشاً وَ شُحّاً قَبِيحاً وَ احْتِكَاراً لِلْمَنَافِعِ وَ تَحَكُّماً فِي الْبِيَاعَاتِ وَ ذَلِكَ بَابُ مَضَرَّةٍ لِلْعَامَّةِ وَ عَيْبٌ عَلَى الْوُلَاةِ فَامْنَعْ مِنَ الِاحْتِكَارِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مَنَعَ مِنْهُ وَ لْيَكُنِ الْبَيْعُ بَيْعاً سَمْحاً بِمَوَازِينِ عَدْلٍ وَ أَسْعَارٍ لَا تُجْحِفُ بِالْفَرِيقَيْنِ مِنَ الْبَائِعِ وَ الْمُبْتَاعِ فَمَنْ قَارَفَ حُكْرَةً بَعْدَ نَهْيِكَ إِيَّاهُ فَنَكِّلْ بِهِ وَ عَاقِبْهُ فِي غَيْرِ إِسْرَافٍ ثُمَّ اللَّهَ اللَّهَ فِي الطَّبَقَةِ السُّفْلَى مِنَ الَّذِينَ لَا حِيلَةَ لَهُمْ مِنَ الْمَسَاكِينِ وَ الْمُحْتَاجِينَ وَ أَهْلِ الْبُؤْسَى وَ الزَّمْنَى فَإِنَّ فِي هَذِهِ الطَّبَقَةِ قَانِعاً وَ مُعْتَرّاً وَ احْفَظْ لِلَّهِ مَا اسْتَحْفَظَكَ مِنْ حَقِّهِ فِيهِمْ وَ اجْعَلْ لَهُمْ قِسْماً مِنْ بَيْتِ مَالِكَ وَ قِسْماً مِنْ غَلَّاتِ صَوَافِي الْإِسْلَامِ فِي كُلِّ بَلَدٍ فَإِنَّ لِلْأَقْصَى مِنْهُمْ مِثْلَ الَّذِي لِلْأَدْنَى وَ كُلٌّ قَدِ اسْتُرْعِيتَ حَقَّهُ وَ لَا يَشْغَلَنَّكَ عَنْهُمْ بَطَرٌ فَإِنَّكَ لَا تُعْذَرُ بِتَضْيِيعِكَ التَّافِهَ لِإِحْكَامِكَ الْكَثِيرَ الْمُهِمَّ فَلَا تُشْخِصْ هَمَّكَ عَنْهُمْ وَ لَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لَهُمْ وَ تَفَقَّدْ أُمُورَ مَنْ لَا يَصِلُ إِلَيْكَ مِنْهُمْ مِمَّنْ تَقْتَحِمُهُ الْعُيُونُ وَ تَحْقِرُهُ الرِّجَالُ فَفَرِّغْ لِأُولَئِكَ ثِقَتَكَ مِنْ أَهْلِ الْخَشْيَةِ وَ التَّوَاضُعِ فَلْيَرْفَعْ إِلَيْكَ أُمُورَهُمْ ثُمَّ اعْمَلْ فِيهِمْ بِالْإِعْذَارِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ تَلْقَاهُ فَإِنَّ هَؤُلَاءِ مِنْ بَيْنِ الرَّعِيَّةِ أَحْوَجُ إِلَى الْإِنْصَافِ مِنْ غَيْرِهِمْ وَ كُلٌّ فَأَعْذِرْ إِلَى اللَّهِ فِي تَأْدِيَةِ حَقِّهِ إِلَيْهِ وَ تَعَهَّدْ أَهْلَ الْيُتْمِ وَ ذَوِي الرِّقَّةِ فِي السِّنِّ مِمَّنْ لَا حِيلَةَ لَهُ وَ لَا يَنْصِبُ لِلْمَسْأَلَةِ نَفْسَهُ وَ ذَلِكَ عَلَى الْوُلَاةِ ثَقِيلٌ وَ الْحَقُّ كُلُّهُ ثَقِيلٌ وَ قَدْ يُخَفِّفُهُ اللَّهُ عَلَى أَقْوَامٍ طَلَبُوا الْعَاقِبَةَ فَصَبَّرُوا أَنْفُسَهُمْ وَ وَثِقُوا بِصِدْقِ مَوْعُودِ اللَّهِ لَهُمْ وَ اجْعَلْ لِذَوِي الْحَاجَاتِ مِنْكَ قِسْماً تُفَرِّغُ لَهُمْ فِيهِ شَخْصَكَ وَ تَجْلِسُ لَهُمْ مَجْلِساً عَامّاً فَتَتَوَاضَعُ فِيهِ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَكَ وَ تُقْعِدُ عَنْهُمْ جُنْدَكَ وَ أَعْوَانَكَ مِنْ أَحْرَاسِكَ وَ شُرَطِكَ حَتَّى يُكَلِّمَكَ مُتَكَلِّمُهُمْ غَيْرَ مُتَتَعْتِعٍ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ فِي غَيْرِ مَوْطِنٍ لَنْ تُقَدَّسَ أُمَّةٌ لَا يُؤْخَذُ لِلضَّعِيفِ فِيهَا حَقُّهُ مِنَ الْقَوِيِّ غَيْرَ مُتَتَعْتِعٍ ثُمَّ احْتَمِلِ الْخُرْقَ مِنْهُمْ وَ الْعِيَّ وَ نَحِّ عَنْهُمُ الضِّيقَ وَ الْأَنَفَ يَبْسُطِ اللَّهُ عَلَيْكَ بِذَلِكَ أَكْنَافَ رَحْمَتِهِ وَ يُوجِبْ لَكَ ثَوَابَ طَاعَتِهِ وَ أَعْطِ مَا أَعْطَيْتَ هَنِيئاً وَ امْنَعْ فِي إِجْمَالٍ وَ إِعْذَارٍ ثُمَّ أُمُورٌ مِنْ أُمُورِكَ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ مُبَاشَرَتِهَا مِنْهَا إِجَابَةُ عُمَّالِكَ بِمَا يَعْيَا عَنْهُ كُتَّابُكَ وَ مِنْهَا إِصْدَارُ حَاجَاتِ النَّاسِ يَوْمَ وُرُودِهَا عَلَيْكَ بِمَا تَحْرَجُ بِهِ صُدُورُ أَعْوَانِكَ وَ أَمْضِ لِكُلِّ يَوْمٍ عَمَلَهُ فَإِنَّ لِكُلِّ يَوْمٍ مَا فِيهِ وَ اجْعَلْ لِنَفْسِكَ فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ اللَّهِ أَفْضَلَ تِلْكَ الْمَوَاقِيتِ وَ أَجْزَلَ تِلْكَ الْأَقْسَامِ وَ إِنْ كَانَتْ كُلُّهَا لِلَّهِ إِذَا صَلَحَتْ فِيهَا النِّيَّةُ وَ سَلِمَتْ مِنْهَا الرَّعِيَّةُ وَ لْيَكُنْ فِي خَاصَّةِ مَا تُخْلِصُ بِهِ لِلَّهِ دِينَكَ إِقَامَةُ فَرَائِضِهِ الَّتِي هِيَ لَهُ خَاصَّةً فَأَعْطِ اللَّهَ مِنْ بَدَنِكَ فِي لَيْلِكَ وَ نَهَارِكَ وَ وَفِّ مَا تَقَرَّبْتَ بِهِ إِلَى اللَّهِ مِنْ ذَلِكَ كَامِلًا غَيْرَ مَثْلُومٍ وَ لَا

www.naseriye.com

مَنْقُوصٍ بَالِغاً مِنْ بَدَنِک مَا بَلَغَ وَ إِذَا قُمْتَ فِي صَلَاتِک لِلنَّاسِ فَلَا تَکونَنَّ مُنَفِّراً وَ لَا مُضَيِّعاً فَإِنَّ فِي النَّاسِ مَنْ بِهِ الْعِلَّةُ وَ لَهُ الْحَاجَةُ وَ قَدْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) حِينَ وَجَّهَنِي إِلَى الْيَمَنِ کيفَ أُصَلِّي بِهِمْ فَقَالَ صَلِّ بِهِمْ کصَلَاةِ أَضْعَفِهِمْ وَ کنْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيماً وَ أَمَّا بَعْدُ فَلَا تُطَوِّلَنَّ احْتِجَابَک عَنْ رَعِيتِک فَإِنَّ احْتِجَابَ الْوُلَاةِ عَنِ الرَّعِيةِ شُعْبَةٌ مِنَ الضِّيقِ وَ قِلَّةُ عِلْمٍ بِالْأُمُورِ وَ الِاحْتِجَابُ مِنْهُمْ يَقْطَعُ عَنْهُمْ عِلْمَ مَا احْتَجَبُوا دُونَهُ فَيَصْغُرُ عِنْدَهُمُ الْکبِيرُ وَ يَعْظُمُ الصَّغِيرُ وَ يَقْبُحُ الْحَسَنُ وَ يَحْسُنُ الْقَبِيحُ وَ يَشَابُ الْحَقُّ بِالْبَاطِلِ وَ إِنَّمَا الْوَالِي بَشَرٌ لَا يَعْرِفُ مَا تَوَارَى عَنْهُ النَّاسُ بِهِ مِنَ الْأُمُورِ وَ لَيسَتْ عَلَى الْحَقِّ سِمَاتٌ تُعْرَفُ بِهَا ضُرُوبُ الصِّدْقِ مِنَ الْکذِبِ وَ إِنَّمَا أَنْتَ أَحَدُ رَجُلَينِ إِمَّا امْرُؤٌ سَخَتْ نَفْسُک بِالْبَذْلِ فِي الْحَقِّ فَفِيمَ احْتِجَابُک مِنْ وَاجِبِ حَقٍّ تُعْطِيهِ أَوْ فِعْلٍ کرِيمٍ تُسْدِيهِ أَوْ مُبْتَلًى بِالْمَنْعِ فَمَا أَسْرَعَ کفَّ النَّاسِ عَنْ مَسْأَلَتِک إِذَا أَيسُوا مِنْ بَذْلِک مَعَ أَنَّ أَکثَرَ حَاجَاتِ النَّاسِ إِلَيک مِمَّا لَا مَئُونَةَ فِيهِ عَلَيک مِنْ شَکاةِ مَظْلِمَةٍ أَوْ طَلَبِ إِنْصَافٍ فِي مُعَامَلَةٍ ثُمَّ إِنَّ لِلْوَالِي خَاصَّةً وَ بِطَانَةً فِيهِمُ اسْتِئْثَارٌ وَ تَطَاوُلٌ وَ قِلَّةُ إِنْصَافٍ فِي مُعَامَلَةٍ فَاحْسِمْ مَادَّةَ أُولَئِک بِقَطْعِ أَسْبَابِ تِلْک الْأَحْوَالِ وَ لَا تُقْطِعَنَّ لِأَحَدٍ مِنْ حَاشِيتِک وَ حَامَّتِک قَطِيعَةً وَ لَا يَطْمَعَنَّ مِنْک فِي اعْتِقَادِ عُقْدَةٍ تَضُرُّ بِمَنْ يَلِيهَا مِنَ النَّاسِ فِي شِرْبٍ أَوْ عَمَلٍ مُشْتَرَکٍ يَحْمِلُونَ مَئُونَتَهُ عَلَى غَيرِهِمْ فَيکونَ مَهْنَأُ ذَلِک لَهُمْ دُونَک وَ عَيبُهُ عَلَيک فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ أَلْزِمِ الْحَقَّ مَنْ لَزِمَهُ مِنَ الْقَرِيبِ وَ الْبَعِيدِ وَ کنْ فِي ذَلِک صَابِراً مُحْتَسِباً وَاقِعاً ذَلِک مِنْ قَرَابَتِک وَ خَاصَّتِک حَيثُ وَقَعَ وَ ابْتَغِ عَاقِبَتَهُ بِمَا يَثْقُلُ عَلَيک مِنْهُ فَإِنَّ مَغَبَّةَ ذَلِک مَحْمُودَةٌ وَ إِنْ ظَنَّتِ الرَّعِيةُ بِک حَيفاً فَأَصْحِرْ لَهُمْ بِعُذْرِک وَ اعْدِلْ عَنْک ظُنُونَهُمْ بِإِصْحَارِک فَإِنَّ فِي ذَلِک رِيَاضَةً مِنْک لِنَفْسِک وَ رِفْقاً بِرَعِيتِک وَ إِعْذَاراً تَبْلُغُ بِهِ حَاجَتَک مِنْ تَقْوِيمِهِمْ عَلَى الْحَقِّ وَ لَا تَدْفَعَنَّ صُلْحاً دَعَاک إِلَيهِ عَدُوُّک وَ لِلَّهِ فِيهِ رِضًا فَإِنَّ فِي الصُّلْحِ دَعَةً لِجُنُودِک وَ رَاحَةً مِنْ هُمُومِک وَ أَمْناً لِبِلَادِک وَ لَکنِ الْحَذَرَ کلَّ الْحَذَرِ مِنْ عَدُوِّک بَعْدَ صُلْحِهِ فَإِنَّ الْعَدُوَّ رُبَّمَا قَارَبَ لِيتَغَفَّلَ فَخُذْ بِالْحَزْمِ وَ اتَّهِمْ فِي ذَلِک حُسْنَ الظَّنِّ وَ إِنْ عَقَدْتَ بَينَک وَ بَينَ عَدُوِّک عُقْدَةً أَوْ أَلْبَسَتْهُ مِنْک ذِمَّةً فَحُطْ عَهْدَک بِالْوَفَاءِ وَ ارْعَ ذِمَّتَک بِالْأَمَانَةِ وَ اجْعَلْ نَفْسَک جُنَّةً دُونَ مَا أَعْطَيتَ فَإِنَّهُ لَيسَ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ شَيءٌ النَّاسُ أَشَدُّ عَلَيهِ اجْتِمَاعاً مَعَ تَفَرُّقِ أَهْوَائِهِمْ وَ تَشَتُّتِ آرَائِهِمْ مِنْ تَعْظِيمِ الْوَفَاءِ بِالْعُهُودِ وَ قَدْ لَزِمَ ذَلِک الْمُشْرِکونَ فِيمَا بَينَهُمْ دُونَ الْمُسْلِمِينَ لِمَا اسْتَوْبَلُوا مِنْ عَوَاقِبِ الْغَدْرِ فَلَا تَغْدِرَنَّ بِذِمَّتِک وَ لَا تَخِيسَنَّ بِعَهْدِک وَ لَا تَخْتِلَنَّ عَدُوَّک فَإِنَّهُ لَا يَجْتَرِئُ عَلَى اللَّهِ إِلَّا جَاهِلٌ شَقِي وَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ عَهْدَهُ وَ ذِمَّتَهُ أَمْناً أَفْضَاهُ بَينَ الْعِبَادِ بِرَحْمَتِهِ وَ حَرِيماً يَسْکنُونَ إِلَى مَنَعَتِهِ وَ يَسْتَفِيضُونَ إِلَى جِوَارِهِ فَلَا إِدْغَالَ وَ لَا مُدَالَسَةَ وَ لَا خِدَاعَ فِيهِ وَ لَا تَعْقِدْ عَقْداً تُجَوِّزُ فِيهِ الْعِلَلَ وَ لَا تُعَوِّلَنَّ عَلَى لَحْنِ قَوْلٍ بَعْدَ التَّأْکيدِ وَ التَّوْثِقَةِ وَ لَا يدْعُوَنَّک ضِيقُ أَمْرٍ لَزِمَک فِيهِ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى طَلَبِ انْفِسَاخِهِ بِغَيرِ الْحَقِّ فَإِنَّ صَبْرَک عَلَى ضِيقِ أَمْرٍ تَرْجُو انْفِرَاجَهُ وَ فَضْلَ عَاقِبَتِهِ خَيرٌ مِنْ غَدْرٍ تَخَافُ تَبِعَتَهُ وَ أَنْ تُحِيطَ بِک مِنَ اللَّهِ فِيهِ طِلْبَةً لَا تَسْتَقِيلُ فِيهَا دُنْيَاک وَ لَا آخِرَتَک إِيَاک وَ الدِّمَاءَ وَ سَفْکهَا بِغَيرِ حِلِّهَا فَإِنَّهُ لَيسَ شَيءٌ أَدْعَى لِنِقْمَةٍ وَ لَا أَعْظَمَ لِتَبِعَةٍ وَ لَا أَحْرَى بِزَوَالِ نِعْمَةٍ وَ انْقِطَاعِ مُدَّةٍ مِنْ سَفْکِ الدِّمَاءِ بِغَيرِ حَقِّهَا وَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ مُبْتَدِئٌ بِالْحُکمِ

www.naseriye.com

بَينَ الْعِبَادِ فِيمَا تَسَافَكوا مِنَ الدِّمَاءِ يوْمَ الْقِيامَةِ فَلَا تُقَوِّينَّ سُلْطَانَک بِسَفْک دَمٍ حَرَامٍ فَإِنَّ ذَلِک مِمَّا يضْعِفُهُ وَ يوهِنُهُ بَلْ يزِيلُهُ وَ ينْقُلُهُ وَ لَا عُذْرَ لَک عِنْدَ اللَّهِ وَ لَا عِنْدِي فِي قَتْلِ الْعَمْدِ لِأَنَّ فِيهِ قَوَدَ الْبَدَنِ وَ إِنِ ابْتُلِيتَ بِخَطَإٍ وَ أَفْرَطَ عَلَيک سَوْطُک أَوْ سَيفُک أَوْ يدُک بِالْعُقُوبَةِ فَإِنَّ فِي الْوَكْزَةِ فَمَا فَوْقَهَا مَقْتَلَةً فَلَا تَطْمَحَنَّ بِک نَخْوَةُ سُلْطَانِک عَنْ أَنْ تُؤَدِّيَ إِلَى أَوْلِياءِ الْمَقْتُولِ حَقَّهُمْ وَ إِياک وَ الْإِعْجَابَ بِنَفْسِک وَ الثِّقَةَ بِمَا يعْجِبُک مِنْهَا وَ حُبَّ الْإِطْرَاءِ فَإِنَّ ذَلِک مِنْ أَوْثَقِ فُرَصِ الشَّيطَانِ فِي نَفْسِهِ لِيمْحَقَ مَا يكونُ مِنْ إِحْسَانِ الْمُحْسِنِينَ وَ إِياک وَ الْمَنَّ عَلَى رَعِيتِک بِإِحْسَانِک أَوِ التَّزَيدَ فِيمَا كانَ مِنْ فِعْلِک أَوْ أَنْ تَعِدَهُمْ فَتُتْبِعَ مَوْعِدَک بِخُلْفِک فَإِنَّ الْمَنَّ يبْطِلُ الْإِحْسَانَ وَ التَّزَيدَ يذْهَبُ بِنُورِ الْحَقِّ وَ الْخُلْفَ يوجِبُ الْمَقْتَ عِنْدَ اللَّهِ وَ النَّاسِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى كبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا ما لا تَفْعَلُونَ وَ إِياک وَ الْعَجَلَةَ بِالْأُمُورِ قَبْلَ أَوَانِهَا أَوِ التَّسَقُّطَ فِيهَا عِنْدَ إِمْكانِهَا أَوِ اللَّجَاجَةَ فِيهَا إِذَا تَنكرَتْ أَوِ الْوَهْنَ عَنْهَا إِذَا اسْتَوْضَحَتْ فَضَعْ كلَّ أَمْرٍ مَوْضِعَهُ وَ أَوْقِعْ كلَّ أَمْرٍ مَوْقِعَهُ وَ إِياک وَ الِاسْتِئْثَارَ بِمَا النَّاسُ فِيهِ أُسْوَةٌ وَ التَّغَابِي عَمَّا تُعْنَى بِهِ مِمَّا قَدْ وَضَحَ لِلْعُيونِ فَإِنَّهُ مَأْخُوذٌ مِنْک لِغَيرِک وَ عَمَّا قَلِيلٍ تَنْكشِفُ عَنْک أَغْطِيةُ الْأُمُورِ وَ ينْتَصَفُ مِنْک لِلْمَظْلُومِ امْلِک حَمِيةَ أَنْفِک وَ سَوْرَةَ حَدِّک وَ سَطْوَةَ يدِک وَ غَرْبَ لِسَانِک وَ احْتَرِسْ مِنْ كلِّ ذَلِک بِكفٍّ الْبَادِرَةِ وَ تَأْخِيرِ السَّطْوَةِ حَتَّى يسْكنَ غَضَبُک فَتَمْلِک الِاخْتِيارَ وَ لَنْ تَحْكمَ ذَلِک مِنْ نَفْسِک حَتَّى تُكثِرَ هُمُومَک بِذِكرِ الْمَعَادِ إِلَى رَبِّک وَ الْوَاجِبُ عَلَيک أَنْ تَتَذَكرَ مَا مَضَى لِمَنْ تَقَدَّمَک مِنْ حُكومَةٍ عَادِلَةٍ أَوْ سُنَّةٍ فَاضِلَةٍ أَوْ أَثَرٍ عَنْ نَبِينَا (صلى الله عليه وآله) أَوْ فَرِيضَةٍ فِي كتَابِ اللَّهِ فَتَقْتَدِيَ بِمَا شَاهَدْتَ مِمَّا عَمِلْنَا بِهِ فِيهَا وَ تَجْتَهِدَ لِنَفْسِک فِي اتِّبَاعِ مَا عَهِدْتُ إِلَيک فِي عَهْدِي هَذَا وَ اسْتَوْثَقْتُ بِهِ مِنَ الْحُجَّةِ لِنَفْسِي عَلَيک لِكيلَا تَكونَ لَک عِلَّةٌ عِنْدَ تَسَرُّعِ نَفْسِک إِلَى هَوَاهَا وَ أَنَا أَسْأَلُ اللَّهَ بِسَعَةِ رَحْمَتِهِ وَ عَظِيمِ قُدْرَتِهِ عَلَى إِعْطَاءِ كلِّ رَغْبَةٍ أَنْ يوَفِّقَنِي وَ إِياک لِمَا فِيهِ رِضَاهُ مِنَ الْإِقَامَةِ عَلَى الْعُذْرِ الْوَاضِحِ إِلَيهِ وَ إِلَى خَلْقِهِ مَعَ حُسْنِ الثَّنَاءِ فِي الْعِبَادِ وَ جَمِيلِ الْأَثَرِ فِي الْبِلَادِ وَ تَمَامِ النِّعْمَةِ وَ تَضْعِيفِ الْكرَامَةِ وَ أَنْ يخْتِمَ لِي وَ لَک بِالسَّعَادَةِ وَ الشَّهَادَةِ إِنَّا إِلَيهِ راجِعُونَ وَ السَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ الطَّيبِينَ الطَّاهِرِينَ وَ سَلَّمَ تَسْلِيماً كثِيراً وَ السَّلَامُ.